БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!
1929 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
АПРЕЛЬ
26
ВТОРНИК
№ 97 (4581).

Өртээ 20 көп

Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле—коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

(1960 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның кыйгырыгларындан).

ЛЕНИННИҢ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ АМЫДЫРАЛДА БОТТАНЫЫШКЫНЫ

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл оюн холбаштыр Москвага болган байырлыг хуралга эш О. В. КУУСИНЕННИҢ илеткели

Эштер!

Бүгү чурттарның ажылчы чоннарының улуг баштыңчызы — бистиң Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет күрүневистиң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр тозан чыл оюн бөгүн демдеглеп турардыр бис.

XX чүс чылда бистиң чуртувустуң болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүнде үндезин өскерлиишкиннер Ленинниң ады-биле холбаалыг. Ынчаарга чүгле эрткен үениң төөгүзүнге эвес болдур ийин. Оон гениалдыг өөредии ажылчы кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарынга таарыштыр нииттиилелди чаартыр дээш демисежип турар бүгү кижилерге бистиң хүннеривисте-даа идегелдиг удуртулга болуп турар. Ленинчи идеяларның чырык херели ыраккы келир үеже-даа ханылап кирип, төөгүлүг хөгжүлдениң перспективаларын тодаргай көөр арганы берип турар.

Ленин кезээде бистиң-биле

Дириг Ленинниң уттундурбас овур-хевири бүгү совет кижилерниң — Владимир Ильич-биле ужуражыр аас-кежиктиг болган кижилерниң-даа, оон бодун көрбээн-даа бол, оон чалбыыштыг кыйгырыглары-биле сорук кирип, тулчуп болгаш ажылдап чораан кижилерниң-даа чүректерин бөгүн база-ла хайныктырып турар.

Ленинниң магалыг чаагайы, оон амыдыралчы херээниң кайгамчык улуг төөгүлүг ужур-дузазы ам бүгүдеге билдингир. Ынчалзажок ол улуг баштыңчының магалыг бот-шынарын эштеринге, чоннуң арызындан үнген ак-сеткилдиг бүгү-ле кижилерге хамаарыштыр оон онза өөлдек чоруун угаап билири аныяк болгаш ортумак салгалдың төлээлекчилеринге берге болуп чадап чок.

Чаагай кижизиг чорук болгаш револючу чуткулдуң күштүг кыптыгыышкыны оон бот-шынарынга кайы хире кайгамчык дүгжүп турганын Ильич-биле чугаалажып турган, кижи бүрүзү билип турган. Оон-биле кижи кандыг-даа эгениг-дапкыжал чокка, төрээн адазы азы бүгү-ле чүвени билир башкызы-биле ышкаш кылдыр чугаалажыр турган. Ол кичээнгейлиг дыңнаар чораан, а оон дириг, аянныг илдең арнындан, оон карактарындан бодалдарның болгаш сагыш-сеткилдиң дүрген агымын кижи көрүп каар. А кижиниң сагыш сеткилин хайныктырып турар айтырыгларны ол оон соонда дончу, билдингир домактар-биле тодаргай болгаш ханы тайылбырлап кээрге, оон генийиниң күштүүнге кижи алачаягаар-ла магадап кайгай бээр. Бүгү-ле нарын чүүлдер аңаа белен тайылбырлаттынгыр! Кайнаар баарыл база кымның-биле кады баарыл, чүнү кылырыл база амгы байдалда бистиң политикавыстың кол өөзэ чүдел деп чүве дораан-на илдең болу бээр. Бүгү-ле чүве чырык хүн дег тодаргай сагындырып кээр. Ынчангаш Ленин-биле чугаалапкан соонда кижи дээрге тиилелгеге бүзүрелдиг аас-кежиктиг медереп билир чорук-биле болгаш аңаа, Ленинге ханы хайыралдыг ынакшыл-биле ээп келир.

Ынчангаш, бистерден, улуг салгалдың кижилеринден бир эвес кым-бир кижи Ленинниң гениалдыын чүден онза тодаргай көрүп билген силер деп айтырар чүве болза: бо сөстүң эң-не эки утказы-биле алырга, ол дээрге бистерге өттүр көрүнчү кижи болган деп харыылап болур ийик. А. М. Горькийниң ылаптыг чиге домаа-биле алырга, Ленин дээрге келир үениң бединден амгы үени көөрүнүң онза билиишкинин шиңгээдип чораан.

Митингилерге болгаш хуралдарга Владимир Ильичиниң чугааларынга оон амыдыралчы мерген угааны, оон күчүлүг тура-соруу болгаш дыңнакчыларны хаара тудуп турар бүзүредиишкининиң күжү магададып турган. Ажылчын болгаш тараачын массалар Ленин дээрге амыдыралчы хереглелдерни сагыш-сеткилиниң ханызынга чедир сагыш човаашкын-биле көрүп, оларның эрге-ажыктары-биле чурттап чораан болгаш күш-ажылдың кижилерин кандыг-даа дарлаар база мөлчүүр чорукту черле көөр хөөн чок чораан деп чүвени көрүп билип турган. Ленинниң чонга ынакшып чорааны ышкаш, чон Ленинге база кызыгаар чок ынак турган.

Социализм дээрге теорияның кавызындан дириг практикаже Ленинниң удуртулгазы-биле бир-ле дугаарында шилчип кирген. Социализмниң өске чурттарга тиилелгелиг базымын Владимир Ильич боду көрүп четтикпээн. Оон амыдырал-чурталгазы элекке үзүлген. Ынчалзажок Ленинниң төөгүлүг херектери, оон идеялары өлүм чок. Оон генийиниң херелдери бистиң партиявыска орукту бөгүн-даа чырыдып берип турар.

Ленинниң улуг өөредии—ленинизм — ол дээрге бистиң үевистиң марксизми-дир. Өскерлип турар төөгүлүг байдалдарга дүүштүр Маркстың өөредиин шынчы марксист Ленин улам ыңай хөгжүткен. Ленинниң өөрединге шынчы болур чорук болза, бистиң партиявыс база амгы үениң байдалдарын барымдаалап тургаш, марксизм-ленинизмни улам ыңай хөгжүдерин, оон кол бодалдарын кезээде чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаарын оортан негеп турар.

Ленинизмге ындыг шынчы болур чорук бистиң партиявыс ажылчын аңгының мурнунга, бүгү совет улустуң мурнунга, а ол ышкаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң мурнунга харыысалгалыг болурун оортан негеп турар. Бистиң партиявыс бодунун байлак дуржулгазының ачызында социализм дээш демиселдиң үлегер-чижээн, социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң эң нарын сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээриниң үлегер-чижээн көргүзүп турар болгай.

Марксизм-ленинизмге бодунуң шынчызын бистиң партиявыс бодунуң ажыл-херектери-биле, бодунуң политиказы-биле бүзүредип турар. Политика — ол дээрге эртем болгаш уран арга-дыр деп Ленин бижээн. Марксизмниң теориязының болгаш практиказының чарылбас холбаалыын онзалап демдеглевишаан, оон бижээни болза: «Марксизм дээрге кайы-бир байдалдарда кандыг политиканы чорудар ужурлуун тодарадып билири ол болур».

Амгы үениң байдалдарында бистиң партиявыс кандыг тодаргай политиканы чорудуп турарыл? Ленинниң чагыгларын ол канчаар күүседип турарыл? Партияның болгаш Совет чазактың политиктиг угланыышкыны кайнаар шыгаарттынганыл?

Бистиң уттундурбас башкывыстың тураскаалынга холбаштырган бо кежээде ол айтырыгларны чырыдарын оралдажыры мен бодаарымга таарымчалыг ышкаш-тыр.

Ленинчи орук-биле—коммунизмче

Амгы үеде бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннары коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузуп турар. Ол улуг ажыл-херекке кандыг тодаргай сорулганы партия кол черже кедүрүп турарыл? Үлетпүрнүң болгаш кедээ ажыл-агыйның бүгү адырларын **электрижидер** чорукту кедүрүп турар.

Үлетпүр хожудаашкынының болгаш бууралашкынның эң-не берге байдалдарында, 1920 чылдың эгезинде-ле: «Электрижидилге Россияны чаарты төрүттүндүрер. Совет тургузугга үндезилээш электрижидер чорук коммунизм үндезиннериниң өчизинге чедир тиилелгезин болдурар...» (т. 30, арын 343) деп бүзүрелдиг медеглээн Ильичиниң гениалдыг өттүр көрүүшкүнүн ам кажангызындан-даа артык үнелеп болур.

Дараазындагы чылдарда совет улус Ленинниң бодунуң удуртулгазы-биле электрижидилгениң баштайгы планын боттандырып кирипкен. Коммунизм — ол дээрге Совет эрге-чагыргага бүгү чуртту электрижидерин катканы ол болур деп бодунуң кайгамчыктыг тодаргайлаашкынын чарлааш, Ленин ол сорулганы эң чугула программалыг ужур-дузалыг кылдыр көрген.

Ленинниң соонда бистиң чуртувуска беш чылдар планнарының чорудулгазында хөй-хөй чаа электростанцияларны, оон иштинде улуг-даа электростанцияларны тургускан. Ынчаарга чурт болза коммунизмни калбаа-биле тудуп тургузарының үезинче кирипкен амгы үеде бистиң партиявыс ол сорулганы бирги черде кылдыр тургускан. Партияның Төп Комитеди бүгү чуртту электрижидерин улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң **үндезиннериниң үндезини** кылдыр чарлаанын эш Н. С. Хрущев хөй удаа чугаалап келген. Ынчангаш Ленинниң чагааны улуг сорулганың принципиалдыг, программалыг ужур-дузазы база дагын күштүү-биле онзалап демдеглеттинген.

Амгы чеди чыл планы ол ленинчи идеяны боттандырарынга шиитпирлиг үе-чада болур. 1965 чылга чедир бистиң чуртувуска электроэнергия ажылдап үндүрери 500 — 520 миллиард киловатт-шак хире четкен турар. Ол чүл дээрге чурттуң Совет эрге-чагырга чылдарында туттунган бүгү электростанцияларының чеди чылдың эгелээн үезинге чедир берип турганынга бодаарга, оортан ийи ажыг катап хөй энергияны ажылдап үндүрер дээни ол-дур. А экономистерниң баштайгы саналгаларын ёзугаар алырга, 1980 чылга чедир электроэнергия ажылдап үндүрери барык 2 триллион 300 миллиард киловатт-шак чедер.

Ол программаны күүседирге бүдүрүкчү күштерниң хөгжүлдезинге бурунгаар кайгамчык улуг базым кылдынганы ол болур. Электрижидилгеге үндезилээш, харын чүгле аңаа үндезилээш улус ажыл-агыйын комплекстиг механизастаарын болгаш автоматчыдарын боттандырып болур. Чуртка электри энергиязының артыкшылдарлыг болуру — миллион-миллион чаа электромоторларны болгаш машиналарны ажыглалга киирер, электроннуг приборлар болгаш машиналар-биле бүдүрүлгени хандырар дээни ол. Ол дээрге улам ыңай техниктиг депшилгеге делгем арганы ажыдып, совет кижилерниң күш-ажылын деңнел чок эки продуктулуг болгаш чиик кылыр.

Кайгамчыктыг техниктиг революцияның үезинче кирген бис. Ол болза бүдүрүлге-биле чарылбас холбаалыг кылдыр каттыжып турар эртемниң шапкын хөгжүлдези-биле харылзаалыг. Бистиң улузувус болгаш партиявыс эртемденнерге ынакшып, эртемни үнелеп турар, оларның дидим эгелээшкиннерин деткиириңге херенгилерни харамнанмайн турар. Совет эртемниң шылгарангай чедиишкиннери бүгүдеге билдингир. Совет эдеринчилерни болгаш айжыларны салып үндүргениниң соонда даштыкыда бистиң дайзыннарывыс безин делегейниң эртем депшилгезинге совет эртемденнерниң кол ролюн хүлээп көөр ужурга таварышкан.

Техниктиг революция кедээ ажыл-агыйның талазын база хаара тудуп эгелеп турар. Ол болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң аажок улуг өзүлдезин болдуруп, байдустуң аакталыышкыннарындан кедээ ажыл-агыйның хамаарылгалыг чоруун улам-на бичеледип турар. Электрижидилге, механизастаашкын болгаш химижидилге кедээ ажыл-агыйда күш-ажылды чоорту индустриалдыг күш-ажылдың бир янзы хевири болдуруптар. Колхозтарның эң эки шөлдери болгаш фермалары тарааның, мал чемнериниң, эъттиң, сүттүң ёзулуг бедик бүдүрүкчүлүг фабрикалары болуп бар чыдар. Хоорайның болгаш кедээниң аразында ылгалдарны ажып эртериниң улуг сорулгазын шиитпирлээринге материалдыг үндезин ынчалдыр тургустунуп орар.

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының херээнге партияның болгаш Совет чазактың политиказының улуг чедиишкиннери ол политиканың шынныының дугайын хамыктың дээре херечилеп турар. Ол политиканы ажылчы чоннарның миллион-миллион массалары изин-биле деткип турар. Бистиң үлетпүрүвүстүң болгаш кедээ ажыл-агыйывыстың ажылдакчыларының күш-ажылчы улуг кедүрлүүшкүнү, коммунистиг күш-ажыл бригадаларының шимчээшкини ол дугайын бүзүредир чугаалап турар. Чижээлээрге, Москваның машина тудуунуң заводу, кадыг эзилдириглерниң комбинады, Трехгоркиниң аргыг фабриказы ышкаш коллективтери коммунистиг күш-ажылдың коллективтери кылдыр ададыр эрге дээш күш-ажылчы өөлчегде туруп алган хөй-хөй бүдүрүлгелер ам безин бар.

Бистиң чедип алган чедиишкиннеривис моон-биле кады Американың Каттышкан Штаттары-биле болгаш капитализмниң өске-даа сайзырангай чурттары-биле экономиктиг тайбың чарышка тиилээриниң шынчы магадылалы болур. Бисте бүдүрүүшкүннүң болгаш техниктиг депшилгениң хөгжүп турар темпилери капитализм уун шыдавас темпилер-дир. Чаа техниканы буржуаз чурттарда база ажыглап турар болбайн аан, ынчалзажок ол чорук капиталистиг өнчүттеннерниң эрге-ажыктарынга чамдыкта таарышпайн баар болгаш капитализмниң черүлдээлерин дүжүрбейн, харын ханыладып турар.

Ниитизи-биле алырга, эртем-техниктиг депшилге—ийи дээргилерниң чалчазы эвес-тир. Ону социализм быктынче деспенирге ылгын болгаш бүзүрелдиг маңнай бээр аът-биле хамыкты мурнай деңнеп болур. Ынчаарга ол аътты капитализм ээртеп мунарын оралдажы бээрге, ол дээрге мөөп, ийи бут кырынга тургулап, ээр кырында олурган мунукчуну дүжүр октаптарын кыжанып эгелээр.

Капиталистиг чурттарның ажылчыннарынга чаартылга болгаш улам ыңайгы механизастаашкын мөлчүүшкүннү күштелдирер, а автоматчыдылга оларның дыка хөйү кудумчуже үндүр октаттырган турарының кыжаныышкынын болдура бээр. Ынчаарга бистерде артык кижилер чок болгаш туруп-даа шыдавас. Чамдык адырлардан хосталган ажылчыннар өске адырларга ажылдаар черлерни дораан-на тып ап турар. Партия биле күрүне ол дугайында сагыш салып турар.

Ленинниң чагыгларынга шынчы бистиң партиявыс болгаш күрүневис **ажылчыннарның күш-ажылының байдалдарын экижидериниң** политиказын чайгылыш чок шын чорудуп турар. Бо талазы-биле партия тодаргай чүнү чедип алырын оралдажып турарыл?

XXI съездиниң шиитпирин ёзугаар, улус ажыл-агыйының чеди чыл планының сорулгаларын боттандырып турарының үезинде кичээнгейни холдуң аар күш-ажылын чүгле үлетпүрге эвес, харын кедээ ажыл-агыйга, тудугга, транспортка, чүдүрүлге-дүжүрүлге ажылдарынга, коммунал ажыл-агыйынга машиналыг күш-ажыл-биле солуурунче мөөңнеп турар. Бүдүрүлгени автоматчытканының хире-чергези-биле холдуң күш-ажылының элээн чиик хевирлерин база машиналарга дамчыдып бээр. Партия болза кедизинде баргаш, эң-не «угааныг» машина безин күүседип шыдавас чогаадыкчы күш-ажылдың чүгле ындыг функциялары кижиге арткан турарынын угланыышкынын кылып турар.

Ажыл төлевирин кызырбайн тургаш, **ажыл хүнүн кызырар** талазы-биле база чугула хемчеглерни бистиң партиявыс чорудуп турар. Ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны чеди шактыг ажыл хүнүнче, а чер адаанда ажылдап турарларны—алды шактыг ажыл хүнүнче шилчидер талазы-биле мурнунда чылдарда-ла эгелээн шилчидиишкин бо чылын доостур. 1964 чылдан эгелээш алды-беш шактыг ажыл хүнүнче шилчиишкин эгелээр. Ынчаарга ол-даа кызыгаар болбас.

Социалистиг тургузугнуң үезинде чүвениң черле чаягаар чорудулгазы ындыг-дыр. Социализмниң бодалы-биле алырга, ажылдан хостуг үе—ол дээрге кижиниң бодунуң янзы-бүрү талалыг хөгжүлдезинге эргежок чугула үе-дир. А бистиң ниитилеливис болза оон хамаатыларының бүгү арга-мергежилдери эң улуг чергелиг хөгжээн турарынга сонуургалдыг. Ол болза бүгү ажылчыннарны инженер-техниктиг ажылдакчыларның деңнелинге чедир кедүрерин күзеп турар. Ол болза ажыл-херекти күш-ажыл кижилериниң болгаш угаан ажылының кижилериниң аразында ылгалдарны ажып эртеринче угландыр чорудуп турар.

Ажыл хүнүн кызырбышаан, партия, күрүне, хөй-нити ажылчы чоннарның культурлуг өзүлдезинге таарымчалыг байдалды тургузарынче, хамыктың мурнунда кежээки болгаш бот-өөредилгени калбартырынче ынчангаш кичээнгейни салып турар. Ол күжениишкиннер эң-не янзы-бүрү талаларга ажылчы чоннарның бот ажыл-чорудулгазының болгаш чогаадылгазының чечектелиишкининге идиг бербишаан, ам безин бодунун үре-түңнелдерин берип турар.

Оон ыңай—**ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин бедидериниң херээнге** партияның политиказы.

Коммунизмни тургузуп, келир үениң салгакчыларынга аас-кежиин каңнап берип турар бистиң улузувуска бөгүн безин эки чурттазын дээш бүгү-ле болдунар аргалыг чүүлдерни партия кылып турар.

Совет кижилерниң чаагай байдалын кедүрер чорукту хандырып турар чугула хемчеглерни сөөлгү чылдарда партияның инициативазын ёзугаар боттандырган. Оон-биле кады кандыг-бир тус-тус бөлүктерниң болгаш кезектерниң эвес, харын чоннуң эң-не калбак кезектериниң байдалын экижидеринче угланган чайгылыш чок шын шугумну чорудуп турар.

Ажылдакчыларның эвээш шалыңныг, а оон соонда ортумак шалыңныг категорияларынга ажыл төлевирин бедидер талазы-биле хемчеглерни Совет чазак боттандырып турар. Ол угланыышкынга эвээш эвес чүүл кылдынган, ынчангаш ол угланыышкынны бистиң күрүневис келир үеде-даа үргүлчүлээр.

Он-он миллион ажылчы чоннарның байдалын илези-биле экижиткен пенсиялар дугайында чаа хоойлу бистиң чуртувуста каш-даа чылдар дургузунда күштүг болуп турар.

Улустуң эң-не калбак массаларының эрге-ажыктарынга таарыштыр партия болза чуртталга тудуунуң улуг чаагай программазын ажылдап кылган болгаш чедиишкинниг боттандырып турар. Оон хемчээлдериниң дугайын мындыг чүүлден безин көрүп болур, чүл дээрге чүгле 1959 чылдан эгелээш 1965 чылга чедир үениң дургузунда хоорайларга болгаш ажылчын суурларга 15 миллион чыгам квартиралар, а кедээ районнарга—7 миллион чыгам чуртталга бажыңнары туттунган турар. Совет өг-бүле бүрүзү тускай эки квартирага чурттаар үе чоокшулап орар.

Ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан үндүрүглер тырттарындан чоорту ойталаарынче партияның угланыышкыны принципиалдыг ужур-дузалыг болуп турар. Кандыг-даа буржуаз күрүнеден ылгаштыр, бистиң социалистиг күрүневис үндүрүглерни канчап-ла улгаттырарының дугайын эвес, харын ол үндүрүглерден ажылчы чоннарны канчалдыр хостаарының дугайын бодап турар.

Кижи дугайында ленинчи сагыш салыышкыны совет кижилерниң кадыын камгалаар талазы-биле партияның болгаш чазактың хемчеглеринде сиңниккен. Кадык камгалалын экижидеринге, санаторийлерни болгаш чуртталга бажыңнарын, пансионаттарны болгаш гостиницаларны тударынга, улуг хоорайларны долгандыр болгаш курорт районнарынга дыштанылга зоналарын тургузарынга, күш-культураны болгаш спортту хөгжүдеринге кайгамчык хөй болгаш улам-на өзүп турар түңнерни дээвилеп берип турар.

Школа назыны четпээн уругларның албан черлериниң, школа-интернаттарның, өөреникчилер хүнзээр школаларның четкизин калбаа-биле хөгжүдерин сөөлгү үеде хүлээп алдынган шиитпирлерде көрүп турар. Ол—аныяк салгакчыларны ниитилелдиң кижизидериниң херээнге боттуг салыышкын болуп, оон-биле кады хөй-хөй миллион өг-бүлелерге улуг дуза болур, чүге дээрге уругларны ажаап-дежээринге чарыгдалдарны ниитилел, күрүне улам-на хөйү-биле бодунга алыр. Ниитиниң чемненилге черлерин база амыдырал-чуртталга хандырылгазын хөгжүдери болгаш экижидери-биле чергелештир ындыг хемчеглер херээженнерге онза улуг ужур-дузалыг болур. Ниитиниң үлегерлиг столоваяларын, яслилерни, уруглар садтарын Ленин коммунизмниң эге өзүмнери деп адаан: «...Ол эге өзүмнерни ажаап-дежээри бистиң ниити болгаш эң-не бирги хүлээлгевис болур» деп ол өөреткен. (Т. 29, арын 397).

Ленинниң өөредииниң бүгү угаан-бодалын эдерип салгавышаан, сөөлгү чылдарның дургузунда партия болза, социалистиг демократияны улам ыңай хөгжүдер болгаш сайзырангайжыдар талазы-биле кайгамчык улуг ажылды кылган. Ол дээрге социалистиг хоойлу-дүрүмнү чүгле бүрүн катап тургусканындан болгаш быжыглаанындан база бюрократизмниң бүгү илерээшкиннеринге удур демиселден илергейлеттинмейн турар болдур ийин. Партия биле чазак мурнунда күрүнеге хамааржып турган хөй-хөй функцияларны профэвилелдериниң, хөй-нити организацияларының болгаш ажылчы чоннар коллективтериниң холунга чоорту шилчидип бээринче шиитпирлиг угланыышкынны база алган. Социалистиг демократияны улам ыңай хөгжүдериниң оруу-биле партия болгаш чазак моон соңгаар-даа баар.

Ынчангаш: «Ленин чүнү дээш чурттап чорааның, ол чүнү пландааның, ол чүнүң дугайын күзеп чорааның ам бистиң улузувус, партия амыдыралда чедиишкинниг боттандырып турар!» деп Никита Сергеевич Хрущев-биле кады чугаалаар долу барымдаалыг бис.

Колониализмниң дарлалын ап октаан улустар-биле найыралдың политиказы

Эштер! Ленинниң чагыгларынга шынчы бистиң партиявыс дарлаткан нацияларның хосталгалыг демиселин, оларның бот тускайланыр эргезин үргүлчү деткип келген. Чөөн чүктүң улустарының хосталырының дугайында Ленинниң баш удур көргени делегейниң ийиги дайынының соонда улуг хемчээлдии-биле боттанып, колониалдыг империяларның бузундуларының орнунга хамааржыпас он-он чаа күрүнелер тургустуна бээрге, ынчан бистиң Совет күрүневистиң мурнунга чаа-чаа чугула сорулгалар тургустунуп келген.

Колониалдыг мөлчүгделдиң деңгизүн чүс-чүс чылдарда боттарының эгиннеринге чүктеп чораан улустар ам чүгле мораль-политиктиг деткимчени эвес, харын боттарының национал экономиказын хөгжүдеринге ажыл-агыйжы дузаламчыны хереглей бергеннер.

Ынчаарга социалистиг лагерьге кирген чурттар — Кыдат Улус Республика, Көрей Улус-Демократтыг Республика, Вьетнамның Демократтыг Республиказы, Моол Арат Республика-биле бистиң харылзааларывыс кандыгыл дээрге, олар мырыңай эгезинден тура социалистиг интернационализмниң принциптери-биле тодараттынып келген болгай. Социализмни болгаш коммунизмни тургузарынга сырый эвилел болгаш акы-дуңмалышкы найырал, бот-боттарынга дузалажыышкын болгаш кады ажылдажылга—ол харылзааларның үндезини ол-дур.

Ынчалза-даа бистер бодувустуң социалистиг чуртувустуң интернационалчы хүлээлгезин оон-даа калбак кылдыр билип, социализмниң делегей системазынга кирбейн турар хостуг улустарга база-ла дуза көргүзери кылдыр билип турар бис. Оларның политиктиг болгаш экономиктиг тускай хамааржыпас чоруун быжыглаарынга бүгү талалыг, ак-сеткилдиг идиг бээри—чаа тургустунган күрүнелер-биле бистиң харылзааларывыстың үндезини ол. Бистер, бодувустуң дузаламчывысты кымга-даа сыгавайн, кажан бистен ол дугайында дилээрге ынчан дузалап турар бис.

Хосталган чурттарның тускайлаң чоруун быжыглаарынче орук—оларның национал экономиказын хөгжүдериниң, улустуң культуразын кедүрериниң болгаш материалдыг чаагай чоруун экижидериниң оруу болур. Индустриализация ындыг чурттарга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг. Чогум-на бо херек талазы-биле деткимчени аныяк күрүнелер чүүлден-даа артык хереглеп турар. Совет Эвилели ону билир болгаш оларның-биле бодунуң экономиктиг кады ажылдажылгаларын таарыштыр хөгжүдүп турар. Амгы үениң үлетпүр дериг-херекселдерин бээри, улуг-улуг бүдүрүлгелерни тударынга, байдустуң байлактарын шинчилеп көөрүнге болгаш сайзырадып ажылдаарынга тускай эртемниглерниң национал кадрларын белеткээринге дузалаары — совет дузаламчының кол хевирлери бо-дур. Бхилаиде металлургияның улуг бүдүрүлгезин тударынга, Асуан плотиназын, Индонезияда каң эзилдирер заводту болгаш өске-даа он-он үлетпүр тудугларын тударынга Совет Эвилелиниң киржилгези Чөөн чүктүң улустарының амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

Империализмниң дарлалын ап октаан улустарга дузалаарын барыын чүктүң чурттары база-ла күзеп турар дээр янзылыг чугааны үргүлчү дыңнап турар бис. Ниитизи-биле чугаалаарга, бир эвес колониалдыг күрүнелер боттарының хунаап алган байлактарының кезик-чамдызын хамааржып турар ээзинге эгидип бээр чүве болза, чүгле шын болур ийик. Ынчалза-даа чугаа болза ол дугайында болбайн турар. Барыын талакы күрүнелер шаандагызы ышкаш, ам база-ла кошкак хөгжүлделиг чурттарның тускайлаң хөгжүүрүнге, индустриализацияны чорударынга шаптыктап турар. Оларның «дузаламчыларының» байдалы ук дузаламчыны ап турар күрүнелерниң хамааржыпас чоруунга тодаргай-ла айыылдыг оларның дайын планнары-биле холбаалыг дээрзи билдингир.

Амгы үеде Чөөн чүктүң чурттары дээш демисел калбарган, ынчан-

(Төнчүзү 2-ги арында).

Эш О. В. КУУСИНЕННИҢ илеткелиниң төнчүзү.

гаш Совет Эвилели оларны бодунга чыпшыр баглаарын оралдажып турар деп Барыын чүкте чугаалажып тургулаар. Совет Эвилели Чөөн чүктүң чурттарын СЕАТО, СЕНТО дээн ышкаш ындыг хевирлиг шериг бөлүглежиишкиннеринче кирип тырттарын оралдажып турар бе? Совет Эвилели бодунуң дузаламчызынга политиктиг негелделерни салып турар бе? Ынчаарга ол, иштики херектерге холгаарлаарының эргелерин бодунга негеп турар бе? Чок, чүгле барыын талакы күрүнелер шак ынчаар кылып турарлар.

Моон ап көөрге, хосталган улустарның мурнунда дузаламчының ийи хевирлери, ийи политиктиг угланыышкын туруп турар-дыр. Барыын таланың политиказындан ол улустарның улам-на хөйү-биле ойта дүжүп турарынга чигзиниип болур бе? Дузаламчы ак-сеткилдиг болза эки, а найырал чүректиң ханызындан болза бызыг деп чүвени олар билир.

Хосталган чурттарның хамаарышпас чоруун быжыглаары болгаш чедиишкинниң хөгжүдери улустар аразының бүгү-ле чугула айтырыгларын шиитпирлээринге өске күрүнелер-биле боттарының денге киржир хоойлу ёзугаар эргезин оларның чедип алыр үезин чоокшуладыр. Ол дугайын Н. С. Хрущев Индонезияның парламентизиниң мурнунга чөптүг-биле чугаалаан.

Чөөн чүктүң чурттарының совет политикага идегели дээрге улуг херек. Ол идегел тайбыңны болгаш социал депшилгени улам ыңай быжыглаарынга салдарып ам-даа чедирер апаар. Улуг Лениннин ажылдап кылганы принциптеринге совет политиканың үндезилеттингениниң ачызында ол идегелди чедип алган бис.

Тайбың болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын дээш демисел

Ленин бистиң партиявыска, бүгү коммунистерге — тайбың дээш мөгаг чок демисежир, дайыннарны узуткаарын чедип алыр — деп чагаан. Ол мынча деп чугаалаан: «Дайыннарны болдурбайн узуткаары, улустар аразынга тайбың, уптээшкиннерни болгаш күчүлээшкиннерни соксадыры — чогум-на бистиң идеалывыс ол». (Т. 21, арын 264).

Ленин болза ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ догуннаарының удурланыкчызы турган дижип бадыткап турар аспырак бижикчилер ам Барыын чүкте тыптып турар. Ол хажыдыкчылар Лениннин чогаалдарындан хамааты дайынның болгаш шериг интервенциязының үелеринге хамаарыштыр көрген чамдык цитаталарны азы харын-даа цитаталарның үзүндүлерин безин ушта бижип турарлар. Делегей буржуазиязы ынчан бодунуң интервенциязы-биле Россия пролетарлалының демиселин делегейниң сегиржип алыышкыны хевирлиг болдурган болгай. Ынчангаш ол интервенцияның үезинде социализм биле капитализмниң тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында айтырыг ийиги планче атказарлаттынганы билдингир. Совет эрге-чагырганың баштайгы тайбың чылдарының бүгү ленинчи политиказы, капиталистиг күрүнелер-биле ажыл-херекчи кады ажылдажылганы тургузарынче ооң угланыышкынын ол дээргилер өжегээр ыттавайын эртип турар. Ол угланыышкын баштайгы делегей конференцияларынга, чижээлээрге, Генуяга (1922 чыл) чораан совет делегаттарга Лениннин айтыышкыннарындан тодаргай илереэшкинни алган.

Ол үеде Ленин ийи системаларның экономиктиг тайбың чарыжының дугайында бодунуң идеязын хөгжүткен. Лениннин чугаалааны-биле алырга, ол дээрге — «коммунистиг болгаш капиталистиг ийи аргаларның, ийи хевирлерниң, ийи ажыл-агыйларның чарыжы. Бистер күштүг бис дээрзин херек кырынга көргүзер бис... деп Ленин уламчылаан. Сорулга берге болбайнаан, ынчалза-даа бистер: «Социализмде үлегер-чижектиң күжү бар» деп чугаалап турган болгаш чугаалап турар-даа бис. Күчүлээшкин болза бодунуң эрге-чагыргазын катап тургузарын күзеп турар кижилерге хамаарыштыр күштүг болуп турар. Ынчалза-даа күчүлээшкиннин ужур-дузазы ооң-биле чок болу бээр, а ооң ыңай ында салдар чедирериниң болгаш үлегер-чижек болурунуң күжү бар апаар. Коммунизмниң ужур-дузазын практика кырынга үлегер-чижек-биле көргүзер херек». (Т. 31, арын 426).

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциви ынчаардагызы ышкаш, ам-даа бүгү даштыкы совет политиканың үндезини болуп турар. Бистиң партиявыс сөөлгү чылдарда Лениннин ол идеязын чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүткен. Бистиң үевисте дайыннар черле чайлаш чок эвес дээр дугайында, дайынны баш удур болдурбазының аргаларының дугайында партияның XX болгаш XXI съездилериниң кылган түңнели бо талазы-биле шиитпирлиг ужур-дузалыг болган. Партия ындыг түңнелди кылып тура, марксизмге чаа сөстү сөглээн.

Агрессчи чорук империализмниң характери-биле холбаалыг болбайнаан. Ынчалза-даа херектиң чүгле чаңгыс ол талазын хоозун ёзу-биле көрүп болбас. Дайынга удур демисежип турар күчүлүг күштерниң тыптып келгенин эскерип көрбейин барып болбас. Империализмниң бүгү делегейге тергиидеп турган үези эглип келбес кылдыр эрткенин эскербейин барып болбас. Ол ам бүгү делегейни ооң хоойлуларын ёзугаар чурттаарынче албадап шыдавас. Социализмниң күчүлүг делегей системазы туруп турар: империализм болза колониалдыг системаның бууралашкыны-биле кошкааган; «тайбыңның делгем девискээри» тыптып келген; тайбыңның болгаш демократияның күштери империалистиг чурттарның боттарында улам-на сырый каттыжыышкынныг болгаш организастыг апарган. Тайбыңның болгаш дайынның дугайында айтырыгны шиитпирлээрде бо бүгү күчүлүг факторлар боттуг ужур-дузалыг болбас бе?

Ооң ужурундан бо хуу марксизм-ленинизмге шынчы болур төлээде империализм агрессчи деп эргижирээн чүүлдү катаптаары четпес. Сорулга болза чаа дайынның халаптыг айыылынга кижи төрелгетенни таварыштырбазы-биле тайбыңның эрге-ажыын барымдаалаан чаа факторларны бүрүнү-биле ажыглаарында болуп турар. Догматиктиг туруш — хежудап чыдып калган туруш болур.

Тайбыңның эрге-ажыын барымдаалаан бүгү факторларга даянып турар чогаадыкчы ленинизмниң даштыкы политиказының шынныы ол политиканың чедиишкиннери-биле чүүдеп-даа артык кылдыр бадыткаттынган. Совет чазактың туруштуг болгаш эгелекчи демисели бодунуң үре-түңнелдерин берген. Улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту дыка чымчадыры чедип алдынган. «Соок дайын» чоорту сыгап бар чыдар. Аңгы-аңгы социал системаларга хамаарыжып турар күрүнелерниң аразында садыг-үлетпүр харылзаалары, ооң иштинде культура харылзаалары-даа таарыштыр тургустунуп турар. Алактың соонда кээп, улустар аразының эң чидиг айтырыглары Барыын болгаш Чөөн чүктерниң аразынга шыңгыы чугаалажыышкыннарның чүүлдери апарган.

Совет чазактың тайбың болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын дээш идепкейлиг демисели бистиң даштыкы политикавысты чаартыкчы, чогаадыкчы болдуруп турар. Ол чорук делегей политиказының эң чидиг айтырыгларын ажыы-биле тургузарындан, чөптүг чөшээрежилгелерни кылырынга белен чорукту принципиалдыг шыңгыы чорук-биле холбаштырарындан илереп турар. Ол дээрге улустарның мурнунга ажыы-биле чоруттунуп турар, ёзулуг демократтыг даштыкы политика.

Буржуаз чурттарның күрүне ажылдакчылары-биле болгаш хөй-ниитизиниң төлээлекчилери-биле-даа хуула харылзаалар Совет чазактың практиктиг ажыл-чорудулгаларында калбаа-биле хөгжээн. Совет күрүнениң баштыңчызы Н. С. Хрущевтуң даштыкы чурттарга күрүнениң албан ужурунда хөй удаа чоруушкуннары улуг ужур-дузалыг болганы билдингир болгай. Совет Эвилелиниң өске күрүнелер-биле харылзааларын экижидеринге болгаш улустар аразының бүгү байдалын кадыкшыдарынга ол чоруктар төөгүлүг ужур-дузалыг. Эш Н. С. Хрущевка баштаткан бистиң партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың чорудуп турар политиказы — аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелер-биле тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының ленинчи политиказы карачаңгыс шын болгаш амыдыралчы политика дээрзин ол чоруушкуннар база катап бадыткаан. Американың Каттышкан Штаттарынга, Индияга, Индонезияга, Бирмага, Афганистанга болгаш Францияга Никита Сергеевич Хрущевтуң чаагай тура-соруктуң улуг хереэн бүдүрүп чорааның үезинде улус массаларның найыралының өөрүшкүлүг илерээшкинин бистер шупту ам-даа утпаан бис.

Делегей кырынга күштерниң депзигүүрүнүң өскерилгези, социалистиг лагерьниң күчү-шыдалының өзүп турары, а ол ышкаш чаа дайынның халаптыг уржуктарының тодаргайы — бо бүгү чүүлдер империалистиг күрүнелерниң чагырыкчы бөлүктериниң аразында башкаланыышкынга-даа идиглиг болуп турар. Ынчангаш тайбыңның каржы удурланыкчылары-биле чергелештир шын бодалдыг күрүне ажылдакчылары база көстүп кээп турар апарган. Олар массалыг узуткаашкынның чаа чепсектерин ажыглаар дайын дээрге медел чок чорук болур деп билип турар.

Шериг-техниктиг депшилгениң диалектиказы мындыг-дыр, ынчангаш дайын чорударынга ажыглаары-биле тургускан чаа чепсек тайбыңның эрге-ажыынче чайлып эгелеп турар. Бо талазы-биле марксистерге билдинмес чүве черле чок. Чепсектиң чаа хевирлери чүгле шериг херекке эргилдени кылыр эвес, харын-даа политикага база салдарын чедирип болур дээрзинден марксизмниң классиктери кажан-даа ойталавайн чорааннар. Чижээ, ол дугайын Энгельс «Анти-Дюрингиге» бижээн. Н. К. Крупскаяның чугаалааны-биле алырга, «дайын улуг үрегдээшкиннерни кылыр апарган тудум ол черле болдунмас апаар ындыг үениң келирин» Ленин баш удур көрүп турган. Улуг армияны ыраактан-на узуткап болур ындыг чогаадыышкын ээлчегде турарын чугаалаан инженер-биле бир катап чугаалашканын Ленин Крупскаяга чугаалаан. Ол чорук кандыг-даа дайынны болдунмас кылыптар. «Ильич ол дугайын улуг хандыкшыл-биле чугаалаар турган. Дайын болдунмас апаарын ооң дыка-ла күштүг күзеп турары илдең турган» деп Крупская бижээн.

Салдарлыг буржуаз бөлүктерниң аразында башкаланыышкын тайбың дээш чедиишкинниг демисежиринге ужур-дузалыг болуру чугаажок. Буржуаз лагерьниң айтырыгны дайын күжү-биле шиитпирлээринче чүткүп турар төлээлекчилери-биле-даа, азы буржуаз лагерьниң пацифизмче чүткүлдүг, коммунизмниң ёзузу-биле алырга, Лениннин чугаалааны ышкаш, эң-не багай, шүгүмчүлелдиң хөлегезинге безин шыдашпас ындыг төлээлекчилери-биле-даа таваржырын хамаан чок көрбес бис деп Ленин шаанда-ла айыткан. (Т. 33, арын 236).

Тайбың дээш демиселге чедип алдынган чедиишкиннер улам ыңай чоруурунга эки үндезинни тургузуп турар. Ам кол-ла сорулга — **чепсегленииишкинни дүжүрерин** чедип алырында. Шериг талазы-биле артык күштүг деп көрдүнген бистиң социалистиг күрүневис чепсегленииишкинниң бүрүн болгаш бүгү-нити дүжүрериниң дугайында саналды үндүргеш, ол сорулганы делегей политиказының төвүнге салганы таварылга эвес.

Бүгү-ле алдарлыг эдеринчилер, айже салган чүүлдер болгаш бистиң дээрже салып үндүрген өске-даа чүүлдеривис амерек уктуг болган болза, а бистиң чуртувус черже дедир бадар ындыг ракеталарны салып үндүрүп турган болза кандыг байдалдыг болурун бодап-даа көрүңерем, эштер. Ындыг турда амерек эрге-чагыргалар чепсегленииишкинниң долузу-биле дүжүрер дугайында санал кылыр дээрзинге кым бүзүрээр боор? Мен аңаа бүзүревес мен, силер-даа база бүзүревес силер. Кымның-даа бүзүревези билдингир!

Совет саналдарны хүлээп алырын болдурбас дээш мутулай империалистер бүгү-ле чүүлдерни кылып турары билдингир. Олар милитаризацияның болгаш чепсегленииишкиннерни эндере бүдүрериниң политиказындан ап турары хөй ажык-кончаалары ындан ойталаарын канчап-даа күзевейин турар ындыг монополистиг капиталдың бөлүктериниң эрге-ажыктарын төлээлеп турар. Ол болза чаа шериг авантюраларынче кыйгырып турар амерек шериг албан чери — пентагонның удуртукчулары-дыр. Ол болза Европаның тайбың шөлдерин чаа хоозурадыкчы дайынның шөлүнче хуулдурарын боттарының сорулгазы кылдыр көрүп турар НАТО-нуң башкарыкчылары-дыр. Ол болза Барыын Германияда болгаш Японияда бажын ковайтып турар милитаристиг, өжээргек күштер-дир. Ийет, тайбың хереэниң дайзыннары эвээш эвес. Оларның айыылдыын чедир көрбейин барып болбас. Ол — ёзулуг араатаннар-дыр. Ооң ужурундан улустарның серемчилелин кошкадып болбас.

Дайынзырак империалистерниң агрессчи пландарын үзер дээш оларга удур күжениишкинниг демисежири эргежок чугула. Агрессорларның чүгле чаңгыс арга-биле билиндирип болур: бир эвес олар чаа дайынны өөскүдерин диттигиптер болза, чер болганга — фронтуга болгаш тыылга-даа — оларны чептүр кеземчеден чайлатпас ындыг күчүлүг күш оларга удур көдүрлүр дээрзинге чигзиниг турбазын сагындырар херек. Ол күш тайбыңның дайзыннарынга үргүлчү-ле мынча деп сагындырар ужурлуг: мементо мори! — өлүм дугайын сактып чор! Бир эвес дайынны эгелээр болзуңза — Нюрнбергке гитлерчи идегеттерни канчаар аскан ийик, ынчаар астырып каар сен! Кижи төрелгетенге удур кем-буруу үүлгедиишкинни кеземче чок артпас.

Ынчангаш улуг Лениннин идеяларынга сорук кирген бистиң партиявыстың даштыкы политиказының угланыышкыны амыдыралга хынаттынган болгаш делегейге калбак чүүлдүгзүнүүшкүннү алган. Бо угланыышкын совет улустуң эрге-ажыктарынга долузу-биле дүгжүп, ооң-биле кады чайгылыш чок интернационализм-биле сиңниккен! Ол угланыышкын тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарның үндезин эрге-ажыктарын, делегейниң ажылчын шимчээшкининиң, бурунгаар депшилгелиг бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарын илередип турар.

Лениннин улуг идеяларының амыдыралга боттаныышкынының чүс чылы

Эштер!

Бистиң чүс чылывыс — чээрбиги чүс чыл — кижи төрелгетенниң төөгүзүнде эң чугула үе-чада болур. Ол дээрге, Лениннин улуг идеяларының амыдыралга боттаныышкынының үези-дир.

Бистиң чүс чылдың бирги чартыы безин кижи төрелгетенниң шаандагы төөгүзүнүң чаңгыс-даа үези-биле деңнеп болбас төөгүлүг депшилгениң ындыг кайгамчык улуг бурунгаарлаашкыннары-биле демдеглеттинген. Хаанныг Россияның ажылчыннарының болгаш тараачыннарының күрүнезин кылдыр хуулдурган Октябрьның социалистиг Улуг революциязы баштай өөскүп үнген. Ооң дараазында социалистиг тургузуушкун аажок калбарган, бистиң эгээртинмес калбак делгем чуртувус ооң түңнелинде социалистиг индустрияның болгаш коллективтиг улуг кодээ ажыл-агыйының мурнакчы чуртунуң байдалынче дүрген көдүрлүп үнген. Ооң ыңай делегейниң ийиги дайынның доозулганы, тодаргайлаарга, фашистиг Германияның болгаш ооң эвилелчилериниң чепсектиг кол күштерин Совет Армияның чылча шапкан чоруу антифашистиг коалицияның бүрүн тиилелгезин хандырган. Ооң дараазында Европаның болгаш Азияның 13 чурттарынга, ооң иштинде улуг Кыдатка ажылчы чоннар эрге-чагырганы чаалап алган, ынчангаш социализм тургузуушкунунуң оруунче ол чурттар шилчээн. Бир миллиард чыгам чурттакчы чоннуг социализмниң делегей системазы тургустунган. Ооң ыңай Азияның болгаш Африканың дарлаттырган хөй-хөй улустары, ооң иштинде Индияның болгаш Индонезияның улуг улустары колониализмниң дарлалындан хосталган.

Бистиң чүс чылдың баштайгы чартыының бүгү делегейге төөгүлүг эң чугула түңнелдери бо-дур! Бо кайгамчык улуг бурунгаарлаашкыннар болза ленинизмниң идеяларының чайынналчак тиилелгези болгаш марксисчи-ленинчи эртемниң ажыткан, дүрүм ёзугаар болур төөгүлүг чүүлдерниң эң тергиин бадыткаашкыны болган. Ынчангаш бистиң чүс чылдың ийиги чартыының төөгүзү ниитилел хөгжүлдезиниң дүрүм ёзугаар болур кол чүүлдериңден хажый бээр деп бодаарының кандыг-даа боттуг үндезиннери чок.

Келир үениң болуушкуннарының дугайында хоозун даап бодаашкынны марксизм-ленинизмниң кылбайн турары билдингир болгай. Ынчалзажок, бо дээрге, бистиң чүс чылдың ийиги чартыының төөгүзүнүң перспективаларын баш бурунгаар көрүп болбас дээни черле ол эвес-тир. Төөгүлүг депшилгениң кол-кол угланыышкыннарын тодазы-биле көрүп турар бис.

Бирээде. Коммунистиг тургузуушкунунуң улуг программазын улам өзүлделиг чедиишкин-биле совет улустуң күүседири мырыңай-ла билдингир болгай. Чеди чыл планының кайгамчык улуг сорулгалары хуусаа бетинде күүсеттинер. Алдан чылдарның төнчүзүнге чедир Совет Эвилели чүгле бүдүрүлгениң хемчээлиниң талазы-биле эвес, харын үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый продукциязын чоннуң кижи бүрүзүнге оналаштыр бүдүрер талазы-биле, национал орулганың хемчээлиниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң деңнелиниң талазы-биле делегейге бирги черже үне бээр. Ынчан бистиң чуртувус чоннуң материалдыг чаагай байдалының деңнелиниң талазы-биле делегейге бирги черни база ээлеп турар.

Кажан бистиң улузувус ындыг бедикче көдүрлүп үне бергенде, коммунизмни бүрүн тургузары хүннүң айтырыы болу бээр. Лениннин салганы ол дээди эчис сорулганы чедип алырынга ам чеже чылдар негеттинер дээрзин бис амдызында чигези-биле тодаргайлаваан бис. Ындыг болза-даа, бир эвес даштыкының чигзиникчилеринден кым-бир кижи бистиң маадырлыг улузувус 20-ги чүс чылдың төнчүзүнге чедир коммунистиг ниитилелди тургузарын четтигип шыдавас деп бодаар болза, ооң часканы-ла ол болур ийик. Совет ажылчын бүрүзү: ол-даа сорулганы база-ла хуусаа бетинде күүседир бис! деп бүзүрелдиг болгаш бызыы-биле аңаа харылаар ийик.

Ийиде. Совет Эвилели-биле кады социалистиг лагерьниң өске-даа чурттары база бедик көдүрлүүшкүнче үнген турар.

Акы-дуңмалышкы кады ажылдажылганың болгаш кайы-кайызынга дузалажылганың ачызында социализмниң бүгү чурттарының хөгжүлдези экономистерниң санап көргениң ёзугаар алырга 1965 чылда-ла социалистиг лагерь делегейниң үлетпүр продукциязының чартык безининден хөйүн бүдүрер апаар ындыг улуг базымнар-биле ам чоруп турар. Кажан социалистиг улустарның улуг өг-бүлези империалистиг күрүнелерниң лагери-биле экономиктиг чарышка шиитпирлиг артык күштерни чедип алыр, а ооң дараазында коммунизмче бурунгаарлап чоруптар үениң дүрген чоокшулап олурары ол-дур.

Үште. Бистиң чүс чылдың ийиги чартыы, бүгү чүүлдерни барымдаалааш ап көөрге, дарлаттырган улустарның болгаш хамаарылгалыг чурттарның бүрүн хосталыышкыны-биле демдеглеттинер.

Азияда национал-хосталгалыг шимчээшкин чүс чылдың ортан үезинде чедип алган бодунуң улуг тиилелгелериниң сөөлүнде нацияларның политиктиг болгаш экономиктиг бүрүн хамаарышпас чоруу дээш демиселге улам чаа-чаа чедиишкиннерни чедир алырын үргүлчүлеп турар. Африкада араб улустарның хөй нуруузу империалистиг кулданыкчыларның кинчизин ам безин ап октапкан. Африканың негр улустары база оттуп келген болгаш боттарының баштайгы хамаарышпас күрүнелерин тургусканнар. Африкада бүгү колонияларда: «Бистиң салгакчыларывыстың амыдырал-чуртталгазының үезинде-ле хамаарышпас чорук!» деп улусчу шимчээшкинниң дайынчы лозуңу чарлаттынган. Ам Африкага «Хамаарышпас чорукту доп-дораан чедип алыр!» деп улам күчүлүг лозуңну идип үндүрген. Латин Американың ёзу барымдаалаан хамаарылга чок, ынчалза-даа херек кырында хамаарылгалыг чурттарында национал шимчээшкининиң бедик чалгыы база көдүрлүп үнген.

Дарлаттырган улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкинин боой тудар дээш империалистер бүгү-ле чүүлдерни кылыр дээрзин херекке албайн барып болбас. Ынчаарга, олар кылып-ла шыдаар бүгү чүүлдерин моон мурнунда кылбаан деп бе, ынчаш? А национал-хосталгалыг шимчээшкин улам өскен болгаш тиилеттирбес күш апарган.

Империалистер түр чедиишкиннерни түс черниң саттыныкчы реакционерлериниң деткимчезинге даяныр аргалыг болганы чүгле ындыг чурттарга чедип ап келгеннер. Ындыг-даа болза, хосталгага ынакшылдыг улустар национал саттыныкчыларның — даштыкы империалистерниң сүлчээчилериниң эрге-чагыргазының адаанга үр үеде шыдажыр деп бодап болур бе? Чок. Колониализмниң төнчүзүнүң санныг хүннери арткан.

Дөрте. Бүгү делегейге бызыг тайбыңны хандырары дээш улустарның улуг демисели чыл келген тудум-на өөзер болгаш күштелир.

Күштерниң девзигүүрү бөгүн безин мындыг: бүгү-нити тайбыңның хереэн камгалап турар улустар болгаш күрүнелер артык күштерлиг болуп турар апарган. Ынчалзажок эң-не калчаа империалистер улустарны араатанзыг массалыг узуткаашкынга таварыштыргы дег коргунчуг ядролуг дайынны өөскүдери-биле кыжанып турарлар. Ынчангаш улустар тайбыңны идегелдиг хандырары дээш демиселден ойталап шыдавас. Ол дээрге, оларга амыдыралдың болгаш өлүмнүң айтырыы болур.

Салдары-биле сөөлгү үеде тайбыңның камгалаарының болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чаавырылдырарының хереэнге чедиишкиннер чедип алдынган бүгү факторлар улам-на калбарар. Дайынның чүдек-бужар халавындан кижи төрелгетенниң тынын алыр дээш демиселдиң ленинчи идеязы бүгү диптерниң канчаар-даа аажок хөй улус массаларын шыва алган, ынчангаш улуг боттуг күш апарган, ол күш аштырбас кылдыр өзер болгаш кедизинде барып кандыг-даа дайын агрессиязын болдунмас кылыптар.

Төөгүлүг депшилгениң шапкын хемнери бүгү-ле моондактарга торулбайн ам олче агып чыдары ол-дур.

Амгы үениң капитализминиң чурттарының перспективазы кандыгыл дээр болза ол перспективаларның тодаргай үнелээшкинин түс-түс капиталистиг чурт бүрүзүнүң марксистериниң-ленинчилериниң эрге-хүлээлгезинге артырып каггаза дээре боор. Чүге дээрге боттарының чурттарында байдалды олар эки билир-ле болгай. Төөгү материализминиң эртеминиң доктааткаңы ниитилел хөгжүлдезиниң кол-кол хоойлулары ол чурттарда кандыг ниити угланыышкында хөгжүп турарын болгаш хөгжээн турарын бис маңаа чүгле бадыткап болур бис.

Марокко негелде суду чоокта чаа компартияның хереэ-биле холбаштыр «төөгү материализми биске туруп шыдавас» деп доктааткан. Ынчалзажок бүгү арткан делегей марокко судунуң херектеринге холгаарлавайн турар чүве төлээде, төөгүлүг хөгжүлдениң хоойлулары дээштиг күжүн ам-даа хевээр артырып турар деп шөлээн чугаалап болур бис.

Кол чүве болза, ниитилел тургузуу болур капитализм бодунуң үезин шагда-ла чурттап эртекени болур. Бодундан чайлаттынмас шиитпирлеттинмээн чөрүдээлерниң чидиглелгениниң хараазы-биле амгы үениң капитализми бодунуң амыдыралчы күштерин улам хөйү-биле чидирип турар. Ол болза эртип бышкан, буурап турар капитализм-дир. Бышкан үезинде ажаап албаан капуста безин ирип чылып эгелээри билдингир болгай. Капитализмге ооң-даа доора.

Эрткен чүс чылдың ийиги чартыында, кажан барыын талакы чурттарга мөлчүкчү капиталистиг тургузуг бодунуң күштериниң элээн чечектелиишкининиң үезин эртип турда, ол күрүнелерниң талазындан улуг деткимче хереглевейин турган. Ынчап капиталистер күрүне чүгле «дүнеки таңныылдың» ролюн күүседир болгаш экономиктиг амыдыралдың чорудулгазынга холгаарлавас ужурлуг деп чугаалап турганнар. Ам херек мырыңай сыр өске апарган. Монополистиг капитализм тергиидеп турар чаңгыс-даа чуртка капитализм калчаалыы-биле көвүдедип турар хөй санныг доктаамал армияның, чепсегленииишкинниң деткимчези чокка туруп шыдавас апарган. Күрүнениң күчүзү ам капиталистиг монополияларның ажыл-агыйын шуут хандырарынче угланган. Күрүне чагыглары, акша-дузаламчызы болгаш магадылалдар чокка ол монополиялар оларның эрге-ажыктарынга даштыкыдан күрүне деткимчезин чугаалаваска безин туруп шыдавас ийик. Ынчалзажок бо бүгү турбуже, амгы үениң капитализми бодунуң бүдүрүлге күчүлерин бүрүнү-биле ажыглап шыдаар шинээ чок, мурнукузунга бодаарга улам катаптап турар кризистиг девидээшкиннерден хосталып шыдавас. Ынчангаш капитализмниң амыдыралчы аргазы төнер чыгааны билдингир ышкажыл.

Бодунуң кулдарын тоттуруп шыдавас кижини кул эдилеңиг тургузуг үезинде ажык чок болгаш чээскинчиг кижи деп санап турган. Ындыг болза-даа амгы үениң капитализми амыдырап чурттаарынга хөлезиленип ажылдаарындан өске амыдыраар чүвези чок миллион-миллион ажылчыннарынга чыл келген тудумна ажыл берип шыдавайн турар. Ажылдап турарларының байдалы база баксырап турар. Фермерлерниң болгаш интеллигенцияның хөй кезииниң амыдыралы бергедеп бар чыдар. Чоннуң иштинде таарзынмас болгаш хөөн чок чорук өзүп турар.

Бо байдалды чамдык амерек сенаторларның бодалы-биле алырга эң-не дүвүренчиг чүве болза капиталдың дарлалының адаанда ыстап шылагзынган кижилер Совет Эвилелинде улустуң амыдырал деңнелиниң өзүлдезиниң дугайында шынныг чорукту билип аптары болуп турар. Ол дугайында чоокта чаа биске билдингир сенатор Хэмфри мынча деп бижээн: «Бүгү делегейде канчаар-даа аажок хөй кижилер аш-чуттуң кызыгаарында чурттап турар. Американың Каттышкан Штаттарында безин ажыл чок чоруктуң болгаш ёзулуг айыыл-халаптың одаглары бар... Ынчангаш ядамык чорукка ыдыктыг эрге чок(!) дээрзин биле берген кижилер Россияже көрүп болур. Амерек казанактарда, африк саваннарда, Барыын Виргинияның хөмүр даш шахталарында ядамык чорук баш мунгаш байдалга болгаш чамдыкта бүчүлээшкинге чедирип турар».

Аңаа сенатор Хэмфри массаларның өзүп турар негелдези «бүгү ниитилелди дүжүреринче күчүлүг организастыг халдаашкын хевири-биле илереттинип болур» деп немээн. Ынчалзажок дээрги сенатор айыылдыг черүнү маңаа элээн хөөредипкен болбайн аан, чүге дээрге, улус массаларның эң революсчу килеңнээшкиннинг халдаашкыннары безин бүгү ниитилелди узуткаарынче эвес, ол болдунмас, а чүгле тергиидеп турар аңгыны болгаш чогуур ниитилел тургузуун узуткаарынче угланып турары билдингир болгай.

АКШ-тың тергиидекчи аңгызының өске-даа хөй-хөй төлээлекчилери амерек политикага тын алыкчы идеяны тываарынче бар шаа-биле кыйгырып турарлар. Өлүп калган Джон Фостер Даллес безин бодунуң үезинде ол дугайын эвээш эвес чугаалалга даянып турарывыс, шак ол «Лайф» журналга 1952 чылда-ла ол мынча деп бижээн: «Салым-чолдуң шоодуу болза бүзүреттинген материалистер социал идеяларның дузазы-биле демиселди чедиишкинниг чорудуп, кижи төрелгеттенни кайда-даа чедиишкинниг оттуруп турда, бистер угаан-бодалдың бүгү-ле чүүлдеринге хүндүткелди ол хире чоргаарал-биле чарлап, материалдыг камгалалга даянып турарывыс, шак ол байдалга болуп турар... Бистер шимченгир болур, идеяларны чепсек кылдыр ажыглаар ужурлуг бис!»

Ол, Даллес күрүне секретарының албан-хүлээлгезинге тургаш, «шимченгир» болурун болганчокла оралдажып турган болгаш идеологтуг демиселге миллиард ажыг долларны чарыгдаан. Ынчалза-даа ону хөй-ле чарыгдаан. Чаңгыс-даа хандыдыкчы идеяны тыппаан. Даллестиң соонда АКШ-та өске-даа ээзергектер амерек политиканың идея талазы-биле ядызынга ажыы-биле чарбыттынып турарлар, ол дээрге үндезин чок эвес чүве-дир. Идея талазы-биле аш ында шыдажыр аргажок. Ынчангаш мээң бажымга мындыг бодал кирип кээр-дир: амерек удуртукчулар идея талазы-биле дузаны бистен дилезе канчап баарыл? Бистер, совет кижилер, негелде херегледиг кижилерни көрүп кааныывыста хыныырланмас-ла болгай бис.

Бисте кайгамчык идеяларның төттүнмес байлаа бар, — олар Америкага-даа четчир ийик. Чижээ, экономиктиг болгаш политиктиг кризистерни бүрүнү-биле узуткаарының чайынналчак идеязы бар-ла болгай! Ажыл чок чорукту узуткаарының идеязы бар! Ажыл төлевирин кызырбайн тургаш, ажыл хүнүн кызыраарының идеязы бар! Улус массаларның ядыы-түреңги байдалын узуткаарының идеязы бар! Ол бүгү болза практикага шылгаттынган, черле чедингир дээштиг идеялар болуп турар. Ооң ыңай, тайбыңны хандырарының, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның болгаш бүгү чурттарның аразынга кады ажылдажылганың идеязы бар! Дарлаттырган бүгү нацияларның хамаарышпас чоруунуң база деңэргезиниң идеязы бар! Чурт бүрүзүнге чүгле ёзу барымдаалаан эвес, харын херек кырында бүгү улустуң демократиязының болгаш хосталганың идеязы бар!

Ындыг идеялар Каттышкан Штаттарның амгы үедеги политиказынга ажыглаарынга чүге таарышпазыл? Чүвениң ужуру болза, ол кайгамчык идеялар, бир эвес чурттуң башкарыкчы бөлүктери оларны сөс кырынга эвес, а херек кырынга боттандырар деп бодаар болза, чүгле ол таварылгада хандыдыкчы күштерлиг болурунда. Капиталистиг монополиялар ону канчап-даа күзевестер. Ынчангаш оларның сөстериниң болгаш ажыл-херектериниң аразында кедергей чөрүлдээ бар болуп турар, ындыг болганда чарлаан идеялардан бүгү-ле ажыктыг чүве болбайн турар. Буржуаз чазактарның бүгү хайлыг чүвези ында. Чижээ, олар боттарын тайбыңга ынакшылдыг кылдыр чарлап турарлар, ындыг болза-даа херек кырында чепсегленииишкиннерни эндере бүдүрүп база агрессчи шериг бөлүглежиишкиннерин тургузуп турарлар; боттарының чурттарының корум-чурумнарын демократия болгаш хосталга деп чарлап турарлар, ынчаарга херек кырында ук корум-чурум колдуунда монополистиг буржуазияга демократия, ниитилелдиң маңгыстарынга хосталга болуп турар. Олар боттарының тайбың, демократия болгаш хосталга дээр лозуңнарының бүгү утказын улус массаларның караанга боттары-ла чанагаштап каапкан ужуру ында болган.

Ийет, амгы үедеги капитализмниң перспективалары адааргаачыг эвес. Бодунуң ниитилел тургузуунуң үндезиннериниң туруш чогун, бодунуң политиказының идея талазы-биле күш чогун медереп билбишаан, монополистиг капиталдың эң-не барыын үзелдиг төлээлекчилери боттарының чурттарынга аңгы талазы-биле реаксылыг күчүлелдиң аргаларын ажыглаарын улам-на негеп турарлар. Ынчалза-даа чепсектиг күштерге даянып турар реаксылыг эрге-чагырга бодунуң амыдыралчы аргазын чидирипкен корум-чурумну хевээр артырарын магадылап шыдавас дээрзин төөгүлүг дуржулга хөй катап көргүскен. Ындыг эрге-чагырга — каржы, ынчалза-даа бызыг эвес эрге-чагырга болур. Чижээ, орус хаан ёзу-чурум 1917 чылдың эгезинде хөй миллион армияның болгаш каргыс шагдааларның чыдаларынга даянып турган. Ынчан чүвени кыры-биле көөр кижиге хаанныг ёзу-чурум бодунуң күчү-шыдалының бедиинде кылдыр сагындырып болур турган. Ынчалза-даа каш неделя болганда хаан дүжүлгези сиринейнип туруп-туруп, чер шимчээнде күш уязы ышкаш буступ дүшкен.

Эргим эштер!

Кижи төрелгеттенниң төөгүзүнде эң улуг эргилдениң үезинде чурттаар болгаш ажылдаар кылдыр бистерге чаяаттынган чорукту медереп билгенивис бисти, Лениннин бүгү өөреникчилерин болгаш салгакчыларын сорук кирип турар. Чээрбиги чүс чыл дээрге ленинчи идеяларны амыдыралга боттандырарының чүс чылы-дыр, ол дээрге бистиң улуг чүс чылывыс-тыр.

Төөгүлүг депшилгениң хоойлулары кажангызындан-даа артык, аштырбас күш-биле хөделип турарын көрүп турар-дыр бис. Ынчалзажок төөгү бодунуң хереэн ала-чайгаар эвес, а дириг кижилерниң холдары болгаш угааны-биле кылып турарын база билир бис. Бистиң улуг аас-кежиивис, бүгү депшилгелиг кижилерниң аас-кежии — Лениннин өндүр улуг идеяларын амыдыралга боттандырары дээш күжениишкинниг ажылдаарында болгаш мөгаг чок демисежиринде.

Лениннин улуг хереэ делгерезин!

Лениннин тургусканы Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязы делгерезин!

Улустар аразында тайбың болгаш найырал делгерезин!

(Эш О. В. Куусиненниң илеткели диниттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннарынга үргүлчү үзе кирдирип турган).

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл оюн районнарга демдеглээни

Улуг-Хем район

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Апрельдиң 21 — 22 хүннеринде Улуг-Хем районнуң бүгү чурттакчылыг суурларынга, Шагаан-Арыг хоорайның бүдүрүлге, албан черлериниң коллективтеринге ажылчы чоннарның митингилери болгаш байырлыг хуралдары болуп эрткилээн.

Районнуң Культура бажыңынга болган митингиге 400 ажыг кижи киришкен. СЭКП райкомунуң бирги секретары эш Лопсан-Серен митингини ажыдканының соонда, хуралдың Хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүннериниң эш Н. С. Хрущевту баштадыр үрер хөгжүмнүң үделгези-биле соңгаан, а хөгжүм Совет Эвилелиниң Гимнизин күүседип турган. В. И. Ленинниң төрүттүнгениниден бээр 90 чыл болганының дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң ийиги секретары эш Машпаадай кылган.

Хөглүг болгаш массалыг кежээ элээн каш шактарда уламчылаан. Хоорайның № 1, № 2 ортумак школаларының уран чүүл бөлгүмнери улуг концерт көргүскен. Ону ленинчи хүнге белеткээни солун, бедик шынарлыг болган.

Райүлетпүр комбинаты бо байырлалга күш-ажылчы чедиишкинниг ужурашкан. Ооң чазанылга цегиниң ажылчыннары апрельдиң 22-ге чедир бүдүрүлгениң беш ай планын күүседирин хүлээнгеш, херек кырында ону апрель 20-де 106 хуу күүсеткен. Районнуң ажыл-ишчилери ам Май 1-ниң байырлалынга белеткенип турар.

• • •

Чаа-Хөл район

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Төөгүлүг хүнну — В. И. Ленинниң төрүттүнгениниден бээр 90 чыл болганының хүнүн чаа-хөлчүлер бүгү совет улус-биле кады база-ла омак-хөглүг болгаш күш-ажылчы лозуннуң адаа-биле демдеглеп эрттирген.

Апрель 22-де районнуң Культура бажыңынга байырлыг хурал болган. Хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Президиум кежигүннерин динмиттиг болгаш үзүлбес адыш часкаашкыны-биле туруп ёзулап соңгаан. Аңаа СЭКП райкомунуң секретары эш Щелков В. И. Ленинниң ажыл-амыдыралының дугайында илеткел кылган. Чаа-Хөл септелге-техника станциязының уран чүүл бөлгүмү кежээниң киржикчилеринге ленинчи темага холбаштырган солун концертти көргүскен.

Колхозтар төптеринге хөй кижи киржикчилиг митингилер база болгулаан. Ленинчи ээлчегниң хүннеринде боттарының күш-ажылчы чедиишкиннерин чон ол митингилерге демдеглеп турган. «Бурунгаар» кодээ-ажыл-агый артели эът, сүт бүдүрериниң база ону күрүнеге садарының талазы-биле бо чылдың бирги кварталында мурнакчы болганы дээш СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң колхозтар аразынга шилчиир Кызыл тугун алган. Ол колхоз ылангыя күрүнеге садар эъттиң квартал планын 102,8 хуу, сүттүүн — 133,3 хуу күүсеткен.

• • •

Тожу район

ТООРА-ХЕМ. (Телефон-биле). Ыраккы Тожунуң ажыл-ишчилери ленинчи хүннерни күш-ажылчы субботниктер-биле уткаан. Район төвүн, колхозчу суурларны арыг шевер тургузарының болгаш чаагайжыдарының, аэродром шөлүн аштаарының субботниктери болгулаан.

Апрельдиң 22-де Тоора-Хем суурга болгаш «Май 1», «Совет Тыва» колхозтарның төптеринге митингилер болгулаан, аңаа В. И. Ленинниң дугайында илеткелдерни чон дыңнаан. Ол кежээлерге уран чүүл бөлгүмнериниң концерттери, В. И. Ленинниң дугайында кино-чуруктар көргүзүглери дыка солун болуп эрткилээн. Чон ам улаштыр Май 1-ниң байырлалынга белеткенип турар.

• • •

Эрзин район

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Апрельдиң 21-ге чедир районнуң колхозтарының фермаларынга ленинчи темаларга беседалар болгаш илеткелдер болгулаан. Апрель 22-ниң кежээзинде колхозтар төптеринге болгаш Эрзин суурга байырлыг кежээлер эрткен.

Ленинчи субботниктерге хөй чон киришкен. «Чаа орук» колхозтуң кежигүннеринден 127 кижи тайгада белеткээн тудуг ыяжын ак черже болгаш тудуг шөлүнче сөөртүр ажылда турар. Район төвүнүң чурттакчыларындан 80 кижи Тарлашкын бажының ыяш сөөртүр оруун аштап турар. Школаларның оттулар ыяжын белеткээри уламчылавышаан.

КӨСКҮ АГИТАЦИЯ ЧОК

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң Коъш-Терек, Туруг-Баары болгаш Сарыг-Хөл сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары чеди чылдың ийиги чылы—1960 чылда эът, сүт бүдүрерин көвүдедир дээш боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алгаш, чүткүлдүг ажылдап турарлар.

Ындыг турбуже ол хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринче колхозчу ажыл-ишчилерни мобилизастаарынга агитас-массалыг, кижизидилгелиг ажыл чугула рольду ойнап турар дээрзин колхозтуң парторганизациязы, ооң секретары эш Кечил-оол чедир үнелевейн турар. Үстүнде айыткан фермаларда көскү агитация чок: 1960 чылда колхозтуң, фермаларның болгаш тус-тус саанчыларның алган хүлээлгелерин бижээш аспаан, хүлээлгелерни күүседиринче кыйгырыглыг плакаттар, лозуннар көзүлбес. Оларда бар радиоприёмниктер үрелген, оларны септээр дугайында кандыг-даа хемчегни албайн турар. Ооң ужурунда колхозчулар иштики, даштыкы медээлерни дыңнаар аргазы чок.

Саанчыларның болгаш кадарчыларның ортузунда масса-политиктиг ажыл четпес тургустунган.

Бо четпестерни чайладыр болгаш фермаларга көскү агитацияны тургузар талазы-биле хемчеглерни колхозтуң партия организациязы алыр үе келген.

Х. МОГЕ.

Фабриканың ажылчыннары

РЕПОРТАЖ.

Кызылдың эт-херекселдер бүдүрер фабриказының конторазы. Ооң эжиниң дужунда бүдүрүлге чериниң белен продукциязын: хеп шыгжаар чап-чаа кылган шкафтарны, буфеттерни магазиннерже чүдүрүп чорудары-биле шараш, чыскаай салгылап каан. Фабрикада партия организациязының секретары Николай Васильевич Стрельников болгаш комсорг Тоня Боклонова олар май мурнунда социалистиг чарыштың шалыпчыларының дугайында чугаалашкан орган.

Кымның, кайы хире ажылдап турарын, частың болгаш өөрүшкүнүң байырлалынга—Май 1-ге уткуштур тус-тус ажылчыннарның кандыг хүлээлгелерни алгаш канчаар күүседип турарын ийи секретарьның демдеглел кылыр дептержигештеринде тодаргай айыткан болган.

— Цехче киргеш, белен продукцияларның шынарын база көрээли, аа—дээш, Николай Васильевич спортчу хөйленниг комсоргту эдертип алгаш чорупкан.

Ажылчы чоннарның негелде хереглелдерин ёзугаар бүдүрүп турар эт-херекселдерни кылыр уран-шевер ажылчыннарның өрээлинге ийи секретарь-биле кады кирип келдим. Аңаа эптелге цегиниң начальниги Леонид Алексеевич Ковалевка ужураштывыс.

— Апрель айда бистиң фабрикавыс чаа арга-биле ажылдап эгелээн. Ол болза, продукцияны шууштур бүдүрер депшилгелиг арга-дыр—деп, Леонид Алексеевич биске тайылбырлады. Ук чаа арга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге улуг идиглиг болуп турарын ол чугаалады.

— Бо арганы тодаргайлап көөрге дыка солун болдур ийин, көрүңердаан, чижээ, шургулдалыг чаңгыс аптараны канчаар кылып турарын силерге сонуургадыйн—дээш, эш Ковалев бисти эдертип алгаш, чорупкан. Ол аптараның кандыг-бир кезээн бир кижи кылыр. Ооң соонда ук кезекке немей кылыр чүүлдерни бир өске кижи күүсеткеш, ооң дараазында кижиже чорудуптар. Ол чүүлдер бедик мергежилдиг 15 ажылчыннарның холун дамчып чораш, белен продукция—аптара кылдыр бүде бээр. Бир улуг аптараның бүгү кезектерин чаңгыс ажылчын үр үеде чааскаан кылып чыдарынга бодаарга, хөй ажылчыннар дем-биле шууштур чаа арганы ёзугаар чазаарга ажылдың дүрген бүдүнгүрүн чүү дээр!

— Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге ол улуг идигни берип турарын чугаалаан болгай силер. Ук чаа арганың оон аңгыда кандыг ажыктыг болуп турарын чугаалап берип көрүңер—деп, начальниктен диледивис.

— Моон мурнунда шургулдалыг аптаралар кылырынга 23 чазаныкчылар ажылдап турган болгай. Кижи бүрүзүнге-ле аптара кылырын дагзып каан соонда 9 хире хонуктар эрткенде чүгле 6 аптара белен болур турду. Ам кижи саны эвээш-даа болза, бир кижи-хүнге онааштыр санаарга, шынарлыг кылдынган 1 аптара белен болуп турар.

Моон мурнунда кижи бүрүзү эт-херекселдерни тус-тус кылып турда, белен продукция хүн бүрүде алдынмас, а элээн каш хүннерде үзүктелген соонда хенертен бир хүн эндерлип кээр чүве болгай. Ол чорук—ажыл-агый бараанnарын садыглаар магазиннерни доктаамал хандырарын шаптыктап турган. Ам бисте байдал ындыг эвес, белен продукция хүннүң-не фабриканың складынга кээп, хоорайның чонун эт-херекселдер-биле доктаамал хандырар аргалыг болдувус.

Май 1-ниң байырлалынга алдар болдурган социалистиг чарыштың түңнелдерин барык хүннүң көрүп турар. Апрель айның чээрби хонуунда фабриканың коллективи 154 муң рубльдиң эт-херекселдерин бүдүрүп үндүрер планныг турган, 159 муң 800 рубльдиң продукциязын берген.

Мурнакчылар дугайын цех начальниги чугаалавышаан, комсомолчу Павел Лопатин-биле таныжарын биске сүмеледи. Кызыл хөйленниг, фартуктуг аныяк ажылчынның дугайын комсомол организациязының секретары эш Боклонова мынчаар чугаалап эгелээн:

— Павлик 1952 чылдан 1956 чылга чедир бистиң фабрикага ажылдап турган, Совет Армияның хүрээлеңинге албан эрттирип чоруткан. Оон ээп келгеш, эрткен чылдың сентябрьдан эгелээш база катап бодунуң ажылчын коллективинге кирген. Чеди чылды хуусаа бетинде күүседир дээш ай санында-ла бодунуң нормазын ол 150 хуудан өрү күүседип турар.

Фабриканың хоочун ажылчыны Степан Степанович Сидоров аныяк ажылчынның чоогунда бир өрээлде ажылдап турар болду.

— Бистиң коллективтиң мурнакчы кижилериниң бирээзи бо ийин—деп, парторг чугаалады. Цех начальниги демдеглел дептерин ажыткаш:—«Степан акый март айның планын 161 хуу күүсеткен-дир»—деп, ол немеди.

Эптеп кылган продукцияны будуур өрээлде улгады берген херээжен кижи бийирин тудуп алган, уруглар садының чагыын ёзугаар бүдүрген бичии столдарны будуп турган. Ол болза будукчу Анна Малышева-дыр. Ооң кылган ажылының шынарлыын чүү-дээр! Эш Малышева алды чылдың дургузунда эт-херекселдер будуурунга ажылдап, бүдүрүлге чериниң мурнакчыларының одуруунга кезээде чоруп келген. Фабриканың дирекциязы болгаш партия организациязы эш Малышеваның кызымаккай күш-ажылын бедии-биле үнелеп, хоорайның Хүндүлел самбыразынга киирген.

Фабриканың мурнакчыларының аттарының аразында Анна Ивановна Пастушенконуң ады база бар. Ол ийи эштери-биле кады белен эт-херекселдерни шуугайлаар материалдарны белеткээр черде ажылдап турар. Чуга шуугайларны эптей туткаш, пресске кыстырып, хырба-биле чаар. Оларның кылган шуугайлары-биле шып каан хеп шыгжаар шкафтар хоорай чурттакчыларының бажыңнарында хөй.

— Бистиң коллектививистиң ажылчыннары делегейниң ажылчы чоннарының улуг байырлалынга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш эрестиг ажылдап турар. 1960 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның чалбыыштыг Кыйгырыглары күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерже бистерни улам сорук киирген—деп, цех начальниги Л. Ковалев чугаалады.

Ч. ИРГИТ.

Дүжүт дээш демиселди күштелдирер

Бай-Тайга районнуң «Найырал» кодээ ажыл-агый артелиниң девискээринге час эрте дүшкен болгаш хар дүрген эрээн. Апрельдиң бирги чартыында шык базырып эгелээринге таарымчалыг байдал тургустунган. Колхозтуң тарылгазының шөлү — районнуң бүгү колхозтарының тарылга шөлүнүң 43 хуузун ээлеп турар. Механизаторлар чоокку хүннерге чедир 702 гектар черни илиртээн, 303 гектарны андарган, апрель 20-ге чедир 470 гектар шөлге чажып тараан.

Тракторист С. Базыр «ДТ-54» деп трактор-биле ээлчегде 5,6 гектар черни андарар тургаш 7 — 8 гектарны андарып, Д. Чимит-Доржу чер андарарының нормазын 130 хуу, тракторист С. Семис-оол ээлчегде илиртээр нормазын бүрүн күүседип турар. Эдер-Куй бугазының дөзүн 120 ажыг колхозчулар 2 хүн дургузунда септеп дооскаш суун базырган, бо буга колхозтуң 2000 ажыг гектар тарылга шөлүн суггат-биле хандырар. Хаак бугазы артельдиң 500 ажыг гектар тарылга шөлүн, ооң иштинде бо чылын шуут ажыглалга кирер 300 гектар кур черни база суг-биле хандырган турар.

Колхоз 2150 гектар тараа культураларын, ооң иштинде 800 гектар кызыл-тас тарыыр планныг. Кызыл-тас үрезини бүрүн бар, ону суггаттыг бир гектар черге 170 кг, суггат чок черге 160 кг-ны чажып турар. Ол дээрге, «Московка-48», «Мильтурум-553» деп кызыл-тастың сорттуг үрезиннери-дир, олар чажар шынарынга чедир арыглаттынган.

Бо чылын мал чеми культураларның тарылгазы элээн көвүдээр.

Колхоз бир чүс гектар ногаан сула тарыырынга 150 центнер үрезинниг. Могар деп чаңгыс чылда үнер сигенни 62 гектарга, хөй чылда үнер люцерналы 200 гектарга, чаңгыс чылда үнер сигеннер ниитизи-биле 403 гектарга тарыттынган турар.

Огород бригадазында Х. Чылбак 1959 чылда 42 тонна картофель үрезинин эки кадагалааш, тарып олуртурунга белеткээн турган, күзүн ооң дүжүдү багай эвес болган, а бо чылын бригада 36 гектар картофельди тарыыр. Ооң 100 тонна үрезини белен. Чылбак картофель үрезинин кончуг эки кадагалап кыштааш, ылгап арыглаан.

Дүжүт дээш демиселди күштелдирери тараажыларның онза хүлээлгези. Ынчангаш тарылгаларны агротехниктиг чогуур хуусааларда доозар ужурлуг. Колхозта часкы хову ажылының чоруп турар байдалын ап көөрге, тарылганың темпизи оожум. Чамдык тракторлар үрелгеш орта ажылдавастаан. «ДТ-14» деп трактор СТС-тен үнгеш бирги хову бригадазының турлаанга үзе-тура четкеш үрелген. Оон үлевчи шестерниялары сынган болган, ол трактор барык-ла 7 хонукта аңаа турган. Тракторист С. Көстээниң «ДТ-54» деп трактору үрелгеш 2 хүн дургузунда ажылдаттынмас болган. Х. Сапсылганың башкарып турар «ДТ-54» тракторунуң чемгерикчи насозу болгаш моторнуң шатуннары ажылдавастаан, ол трактор үш хонукта шимчевээн. Оон аңгыда «ДТ-28» деп трактор үрелгеш, ховуга септеттинер аргазы чок апарганындан СТС-тиң мастерскаязынче дедир чедиртирген.

Артельде 10 тракторларның чамдыызы мындыг байдалга таваржып, үрелип туруп бергени тарылганың темпизин дүргедедиринге шаптык болуп турар. Бир эвес ол трактор шуптузу деңге ажылдап, оларның чаңгызы-даа үрелбейн келген болза, колхоз дыка хөй черни тарып каап-тар ийик. СТС техниканың септелгезин шынар чок чоруткан дээрзи бо чижектерден билдине бээр-дир. Колхоз баштаар черни СТС-тиң агар санынче хөй акшаны шилчиткеш, артык кезектерни садып ап турза-даа, тус-тус механизаторларга, ынчаарга кандыг кезектерни хүлээдип бергениниң тодаргай учёдун кылбайн турар. Ынчангаш кым кандыг кезекти кажан алганы, канчаар ажыглааны билдинмес. Бо талазы-биле учёт-отчётту шыңгыы чурумчутса чогуур.

Колхоз бо чазын ниитизи-биле 2740 гектар тараа, ногаа, картофель, мал чеми культураларны тарыыр планныг, а часкы хову ажылдары эгелээнинден бээр 12 хонук эрткен. Ындыг турбуже, апрель 20-ге чедир шыгың базырып илиртезе чогуур 1600 гектар хире чер илиртеттинмейн келген, шык базырарының чогуур таарымчалыг үези эрте берген.

Колхоз бо чылын 1900 гектар черни удур андаргаш тарыыр, ындыг турбуже, часкы андарылга амдаа доозулбаан болгаш андарар чер хөй. Бо чылын тарыыр черни эрткен чылын чүге андарып белеткевээнил? Часкы ажылдарның узамдыгып турарының бир чылдагааны болза, колхоз баштаар чериниң, партия организациязының организакчы ажылының кошкаанда болур. Конторага төнмес-батпас хөй чугаалар эртип турар, чамдык кижилер хову турлаа-биле колхоз суурунуң аразынга аңаа хей-ле аргыжар чүүл бар. Бир-тээ, часкы тарылганың чугула кампаниязы чоруп турар үеде аңаа ажылдап турган кижилер чылдагаан чок черге суурже чанаттааның бичии-даа херээ чок. Шаг-үе манавайн эртип турар болганда тарылганы кыска хуусаада доозар херек.

— Бар техникага онааштыр санап көөрге, тараа культураларының тарылгазын 15 ажыл хүнүнде, кукурузаны, картофельди, ногааны 16, хөй чылда болгаш чаңгыс чылда үнер сигеннерни 14 хонукта тарып доозуп болур — деп, чамдык эштер чугаалап турар. Тарылганың хуусаазын ынчаар узаттырып болбас. Областың колхозчуларының, совхозтар, СТС-тер ажылдакчыларының, кодээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниң социалистиг хүлээлгелеринде айыткан хуусааларда тарылгаларны доозар сорулга-биле бүгү аргаларны, бар курлавырларны тывар ужурлуг.

Партия организациязы часкы хову ажылдары эгелээни-биле деңге ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга агитас-массалыг ажылды, көскү агитацияны көдүрлүүшкүннүг болгаш соксаал чокка, хүн бүрүде чорудар ужурлуг турбуже, бо чугула партийжи ажыл тарылганың баштайгы неделязында кончуг четпес чоруттунган, ол-ла үеде хову турлаанда кызыл булуң дериттинмейн, хүндүлел, көргүзүг самбыралары, агит-хуудус үнмейн, стол кырынга ойнаар херекселдер мырыңай көзүлбес турган. Тарылганың хүннеринде тайылбыр-массалыг, кижизидилгелиг ажыл хүн бүрүде бедик деңнелге, онза көскү чоруттунган турум-на ажыл чедиишкинниг болур дээрзи билдингир.

К. КУНДУП.

Кур черде чаа бригада

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» колхозу Эъжимниң кур черин ажыглаары-биле ында № 2 бригаданы тургускан. Бригаданың кур черлеринде ам үеде 2 «ДТ—54», бир «Беларусь» тракторлар ажылдап турар. Апрельдиң сөөлгү каш хүннеринде бистиң бригадавыс 100 ажыг га кур черни андарган болгаш оон илиртээшкинин чорудуп турар.

Аныяк тракторист эш Ш. Дандар мээң «ДТ—54» деп тракторумга дузалакчылап ажылдап турар. Ээлчегде 4,7 ганы андарар тургаш мен 8—9 ганы, эш Дандар 7—8 ганы андарып турар. Комсомолчу Т. Шир-оол «Беларусь» трактор-биле бир ээлчегде 35 ганы илиртээр нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Бригаданың турлаан бо чылын чаа тудуп эгелээн-даа болза ында 3 чуртталга бажыңы, хлеб быжырар чер, бир склад бар апарган.

Эъжим хемниң уннарында болгаш белдеринде кур черлерден бедик дүжүттү өстүрүп алыр дээш бригаданың ажыл-ишчилери тура дүшкей ажылдап турарлар.

В. ТОГЛАКПАН,
тракторист.

«Барлык» совхозтуң механизаторлары тараа культураларының чаштырылгазын кидин түлүктеп чоруда бергеннер. Оларның аразында комсомолчулар С. Билеш-оол биле М. Сарыг-оол «Беларусь» тракторларга чаштырылга нормазын хүн бүрү ажыр күүседип турарлар.

Чурукта: С. Билеш-оол (солагай талазында) биле М. Сарыг-оолдуң тараа чаштырып турары.

Фото В. Севастьяновтуу.

Литература, журналистика болгаш публицистика талазы-биле Ленинчи шаңналдың лауреаттары

Коммунистиг партия, бүгү совет улус, ооң-биле кады депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен улуг Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чылын калбаа-биле демдеглээн. Угаан-бодал культуразының хөгжүлдезинде, культура революциязының улуг планының боттандырылгазында совет улустуң бүгү чедиишкиннери В. И. Ленинниң ады-биле холбаалыг. Литература болгаш уран чүүл, эртем болгаш техника талазы-биле шылгарангай чедиишкиннерни Владимир Ильичиниң төрүттүнген хүнүнде Ленинчи шаңнал-биле демдеглээри бистиң чуртувуста чаңчыл болу берген.

Ынчангаш ажылчы чоннарның улуг башкызының төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болганының хүнүнде ленинчи шаңналдың лауреаттарының даңзызы чарлаттынган. Бо бедик атты тывыскан аттарның аразында шылгарангай чогаалчыларның, журналистерниң, композиторларның, совет кино уран чүүлүнүң ажылдакчыларының аттары бар.

1960 чылда литература талазы-биле ленинчи шаңналга М. Шолоховтуң «Андарган кур чер» деп романы—1-ги болгаш II-ги номнары, М. Рыльскийниң шүлүктериниң «Роза чечектер болгаш виноград» база «Ыраккы дээр хаялары» деп ийи номнары, Мирзо Турсун-Задениң шүлүктериниң болгаш шүлүглелдериниң «Азияның үнү» деп ному база оон «Хасан-Арбакеш» деп шүлүглели кирген.

Михаил Александрович Шолохов «Андарган кур чер» деп ол улуг чогаалды эрткен чылын доосkan. Бирги номнуң сураа делегейге шагда-ла нептерээн. Ийиги номну Ада-чурттуң дайынының мурнунда автор бижип эгелээш, 1959 чылда доосkan.

«Андарган кур чернин» бирги болгаш ийиги номнары совет кодээниң амыдыралында улуг чаартылганы—кодээ ажыл-агыйының коллективизациязын чуруп көргүскен. Ооң-биле кады эргиниң артышкыннары-биле кадыг-дошкун демиселге чаа чүүл бадыткаттынып, ол демиселдиң мурнуку одуруунга партияның чоруткан кижилери, массаларны баштааннар чоруп турар дээрзин автор дыка шыны-биле көргүзүп турар.

Ленинчи шаңналдың лауреады Максим Фадеевич Рыльский болза Украинаның шылгарангай совет чогаалчызы болуп турар. Ооң шүлүктери, шүлүглелдери, публицистиказы, литература-критиктиг ажылдары бистиң хөй националдыг чечен чогаалывыстың эртинезинде кирген болгаш оларны чүгле совет улус эвес, харын база даштыкы чурттарда үнелеп турар.

М. Рыльскийниң шүлүктеринде коммунистиг тургузуушкуннуң хайнышкыны сиңниргип, олар бедик идейлии-биле болгаш уран-чечен мергежилдии-биле кезээде онзагай болуп турар. Сөөлгү чылдарда ооң шүлүк чогаадылгазының кол ылгалдыг чүүлү—амгы үениң чидиг бодалы, коммунистиг тургузуушкунну калбартырының үезинде амыдыралга, совет улустуң угаан-бодал талазы-биле мөзү шынарында илереттинген чаа чүүлдерни күштүг-биле бадыткадып турары ол.

Бистиң амгы үевистиң күш-ажылының көдүрлүүшкүнүн, төрээн чериниң бойдузунуң чараш чаагайын «Роза чечектер болгаш виноград» деп шүлүктер чыындызында улуг күш-биле илереттинген. М. Рыльский чогаал ажылында улуг черни тайбыңның болгаш улустарның найыралының темазы ээлеп турар. Ол теманы «Роза чечектер болгаш виноград» деп чыындының «Улустуң үнү» деп эгелиг ийиги кезээнде, а ол ышкаш «Ыраккы дээр хаялары» деп шүлүкчүнүң сөөлүндеги чыындызында илередип турар.

Мирзо Турсун-Задениң «Азияның үнү» деп номунда «Азияның үнү», «Ийи миндаль ыяштар», «Карак шили» деп шүлүктери, «Ыдыктыг кыс» болгаш «Мөңге чырык» деп шүлүглелдер кирип турар. Ол бүгү чогаалдарда Чөөн-чүктүң улустарының найыралының болгаш акы-дуңмалышкы чоруунуң улуг темазын шүлүкчү көдүрүп турар. Колошпалдыг дарлаага удур, чаа дайынның айыылынга удур Азияның улустарының улуг демиселин, чырыкче, аас-кежикче, национал чечектелиишкинче оларның чүткүлүн «Азияның үнү» деп номда автор чайынначак үлегер-дүрзү-биле илередип турар.

«Хасан-Арбакеш» деп шүлүглелде болуушкун Таджикистанга Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында болуп турар. Бир кижиниң салым-хуузунуң чижээ-биле автор бодунуң төрээн черинге эрги ёзунуң бустуушкунун, чаа харылзааларның тыптып турганын көргүскен. Ленинчи шаңналдың лауреады, кайгамчыктыг совет шүлүкчү Мирзо Турсун-Заденин шүлүглели байлак болгаш янзы-бүрү чоруу-биле, сеткил сагыш илередиишкини-биле, мергежилдии-биле онзалаттынып турар.

Никита Сергеевич Хрущевтуң АКШ-ка аян-чоруу совет улустуң болгаш бүгү делегейниң улустарының амыдыралында төөгүлүг улуг болуушкун болган. Американың албан кижилери-биле, ажыл-херектиң кижилери-биле, ол чурттуң ажылчы чоннары-биле ооң ужуражыышкыннары тайбыңның бүгү талалакчыларының улуг сонуургалын хайныктырган.

«Америка-биле чип-чиге көржүп алгаш» деп шылгарангай ном ол аян-чорукту көргүскен. Ол номнуң авторлары Совет Эвилелиниң сураглыг бөлүк журналистери—А. И. Аджубей, Н. М. Грибачев, Г. А. Жуков, Л. Ф. Ильичев, В. С. Лебедев, Е. В. Литошко, В. А. Матвеев, В. И. Орлов, П. А. Сатюков, О. А. Т[illegible]ский, А. С. Шевченко, Г. Т. Шуйский.

«Америка-биле чип-чиге көржүп алгаш» деп номнуң авторлары партийжи дайынчы публицистиканың үлегери болур амгы үеде чугула, политика талазы-биле чидиг чогаалды тургусканнар. Американнар-биле Никита Сергеевичиниң уттундурбас ужуражыышкыннарын ында бижээн көргүзүглелер уран-чечен улуг күштер-биле болгаш амыдыралчы көргүзүг-биле илередип турар.

Шылгарангай совет композиторларның бирээзи—Георгий Васильевич Свиридов бо чылын Ленинчи шаңналдың лауреады деп бедик атты алган. Сөөлгү чылда композитор чогаадыкчы улуг тиилелгени — В. Маяковскийниң чогаалынга «Патетиктиг оратория» деп кайгамчыктыг аялганы чогааткан. Ол чогаалды В. И. Ленинге тураскааткан.

«Патетиктиг оратория» деп музыка чогаалды чүгле музыка критиктери болгаш композиторлар үнелеп турар эвес, харын база бистиң чурттуң ажылчы чоннарының калбак массалары бедии-биле үнелээн.

Шылгарангай совет скрипачы Давид Федорович Ойстрах 1960 чылда Ленинчи шаңнал-биле база демдеглеткен. Ооң кайгамчыктыг музыкачы уран чүүлүн бүгү делегейде үнелел-биле хүлээп көрүп турар. Скрипканың үннер илередир чоруун бүрүнү-биле ажыглап билири, кайгамчыктыг мергежили, бедик уран арга-биле күүседикчизи—Давид Ойстрахтың чогаадыкчы чоруунуң онзагай чүүлү болур. Ооң дыка улуг репертуарында музыка классиктериниң—орус болгаш даштыкы композиторларның барык-ла бүгү шылгарангай чогаалдары кирген. Скрипканың шылгарангай мастериниң репертуарында совет композиторларның—С. Прокофьев, Д. Шостакович, А. Хачатурян, А. Мачавариани, О. Тактакишвили болгаш оон-даа өскелерниң чогаалдары ээлеп турар. Совет скрипка музыказының хөгжүлдезинге Давид Ойстрах база хөй чүүлдерни кылган.

Ленинчи шаңналдың лауреаттарының аразында—шылгарангай кино артизи болгаш кино режиссёру Сергей Федорович Бондарчуктуң ады немешкен. Кино оператору Владимир Васильевич Монахов-биле кады С. Бондарчукка «Кижиниң хуу-салымы» деп уран чечен кино-чурук дээш Ленинчи шаңналды тывыскан. М. Шолоховтуң ындыг аттыг кайгамчыктыг рассказындан тургустунган бо кино-чурукта кижиге ынакшылдыг бедик угаан бодал, совет кижиниң моральдыг күжү, быжыг туруштуг сорук сиңниккен. Бо кино-чурукка Сергей Федорович Бондарчук режиссёр-тургузукчу болуп ажылдааш, бодун ёзулуг мастер кылдыр көргүскен.

«Кижиниң хуу-салымы» деп кино-чурукка бодуун орус солдат Андрей Соколовтуң уттундурбас дүрзү-хевирин тургускаш, Бондарчуктуң талантызы эң-не күштүг-биле илерээн.

Бо кино-чурукту хөй-хөй чурттарның ажылчы чоннарының калбак массалары эң чайыннанчак чогаал кылдыр, бүгү делегейге тайбың дааш демиселче кыйгырып турар чогаал кылдыр хүлээп көрген.

«Каспийниң нефтичилериниң дугайында тоожу» болгаш «Далайны чагырып алыкчылар» деп кино-чуруктарны тургусканы дээш режиссёр болгаш оператор Р. Кармен, операторлар Д. Мамедов болгаш С. Медынский олар Ленинчи шаңналдың лауреаттары деп бедик атты алыр төлептиг болганнар. Далай дүвүнден нефть сордуруп үндүрери-биле эриктен чүс километр ыракта далай кырында туттунган хоорайның дугайын, нефтичилерниң маадырлыг күш-ажылының дугайын ол кино-чуруктарда чугаалап турар.

«Далайны чагырып алыкчылар» деп кино-чурук болза «Каспийниң нефтичилериниң дугайында тоожу» деп кинонуң уламчызы болгаш доозулганы болуп, бистиң хүннеривисте ооң маадырларының салым-чолунуң канчаар тургустунуп келгенинин дугайын чугаалап турар. Режиссёр Р. Кармен операторлар-биле кады ажылчын аңгының кайгамчыктыг төлээлекчилериниң дүрзү-хевирин шыны-биле ханызындан көргүзүп шыдааннар.

Ленинчи шаңналдың лауреаттарының чаа бөлүү болза совет культураның, совет журналистиканың, литератураның, уран чүүлдүң шапкын өзүлдезиниң дугайын херечилеп турар.

С. В. КАФТАНОВ,

Литература болгаш уран чүүл
талазынга Ленинчи шаңналдарның
талазы-биле Комитеттиң
Президиумунуң кежигүнү.

Май мурнунуң чарыжында

Харылзааның техниги Расих Абубакиров

Кызылдың автоматтыг телефон станциязының залы үргүлчү чайынналчак чырык болгаш күзүнгү дег арыг-шевер. Демир адагаштарда кыланнаан өңгүр муң-муң сывырган-демирлер дыка корумнуг дистинчи берген. Ында хоорайның бүгү абонентилериниң шугумнары каттышкан.

Эң-не бедик үүргелиг үе—ону «Пик» дээр. Автомат залында приборлар соксаал чок шимээргеп туруп бээр. Ынчаар орта харылзааның техниги Расих Абубакиров ээриилдер ээрер дүлгүүрүн туткаш, сигнал бээр лампочкаларны кичээнгейлиг хайгаарап туруп бээр. Звонок эде бээр. Ол болза үрелиишкин болу бергениниң медээзи ол. Шын ажылдаар эмгежок приборларлыг шенелде столунга техник дораан-на чеде хонуп келир. Узун шнур ужунда штепсельди адагаштың үттеринче ол суккаш, дүлгүүрлерни ээлчештир баскылааш, үрелиишкин болган черни тодаргайлап алган соонда, олче монтёрну чорудуптар. Элээн каш минута болган соонда линия эттине бээр болгаш абонентиниң телефон аппарады база катап ажылдай бээр.

Аныяк татар оол Расих Абубакиров Кызылдың харылзаа конторазынга он чыл бурунгаар өөреникчилеп кирген. Хоорайның телефон станциязының нарын берге ажыл-агыйын ол бодунуң кызымаккай ажылы-биле болгаш өөредилгези-биле кыска хуусаада шиңгээдип алган болгаш харылзааның техниги деп тускай эртемни чедип алган.

Чылдар-даа эртип, областың төвү өзүп, база чаагайжыттынып-ла турган. Мурнунда хол-биле он ийи телефонисткалар ажылдап турган эрги станцияның орнунга ийи муң точкаларлыг чаа АТС (автоматтыг телефон станциязын) туткан, мында чүгле чаңгыс дежурный техник ажылдап, бүгү точкаларны хандырып турар. Расих Абубакиров станцияны монтажтаарынга, кабельдер хөмеринге, агаар шугумун болгаш телефоннар аппараттарын тургузарынга идепкейлиг киришкен, а ам коммунистиг күш-ажылдың ударниги деп бедик атты чедип алыр дээш демисежип турар.

Бедик сагылга-чурумнуг болгаш ажылга эптиг, шудургу Расих коллективтиң бодалдары-биле чурттап турар. Бодунуң билиглерин болгаш дуржулгазын АТС-тиң аныяк ажылдакчыларынга күзелдиг-биле дамчыдып берип турар. Ол, бодунуң чай-кызыг чогун-даа бодавайн, бодунуң хүлээлгезинде кирбейн турзажок, абонент-шугум үрелиишкиннерин эдеринче болганчок-ла үнүп чорупкан турар.

Областың харылзаа эргелели Расих Абубакировтуң эки ажылы дээш, ону каш-даа катап шаңнаан. Май бирниң байырлалынга алдар кылдыр ол автоматтыг телефон станциязының бүгү аппаратуразын тергиин эки байдалга тургузар, бодунуң буруузу-биле чаңгыс-даа үрелиишкин болган таварылганы болдурбас, бүгү приборларның тода, эки, үзүктел чок ажылдаарын чедип алыр, станцияның бодунда болгаш дузалаар станцияларда бүгү байдалдарны кончуг эки өөренир деп хүлээлгени алган.

— Дежурныйлап эгелээнимде-ле, хоорайда шугумнар болгаш телефоннар чогум кандыг байдалда туруп турарын үргүлчү билип алырын оралдажып турар мен, ол болза мерген угаанныг приборларны кылырынга меңээ дузалап турар—деп, Расих каттырымзырап чугаалады. — Частыышкынга, ынакшылга болгаш аштап чаарынга техника база ынак, а телефон санында-ла кижилер бар, оларның негелделери болгаш хереглелдери улуг деп чүвени бодаар херек.

Аныяк техник алган хүлээлгелерин, сөглээн сөзүн бүзүрелдиг күүседип турар. Социалистиг чарышка эки көргүзүглерни чедип алганы дээш, техник Абубакировту хүндүлелдиң грамотазы-биле шаңнаан. Ол телефон харылзаазының үзүктел чок ажылдаарын хандырбышаан, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының улуг байырлалы—Май 1-ни база-ла эки түңнелдер-биле уткуп турар.

Е. МЕРКУШИН,
Кызылдың харылзаа конторазының начальнигиниң дузалакчызы.

УЗБЕКИСТАНДА КУКУРУЗА ТАРЫЛГАЗЫ

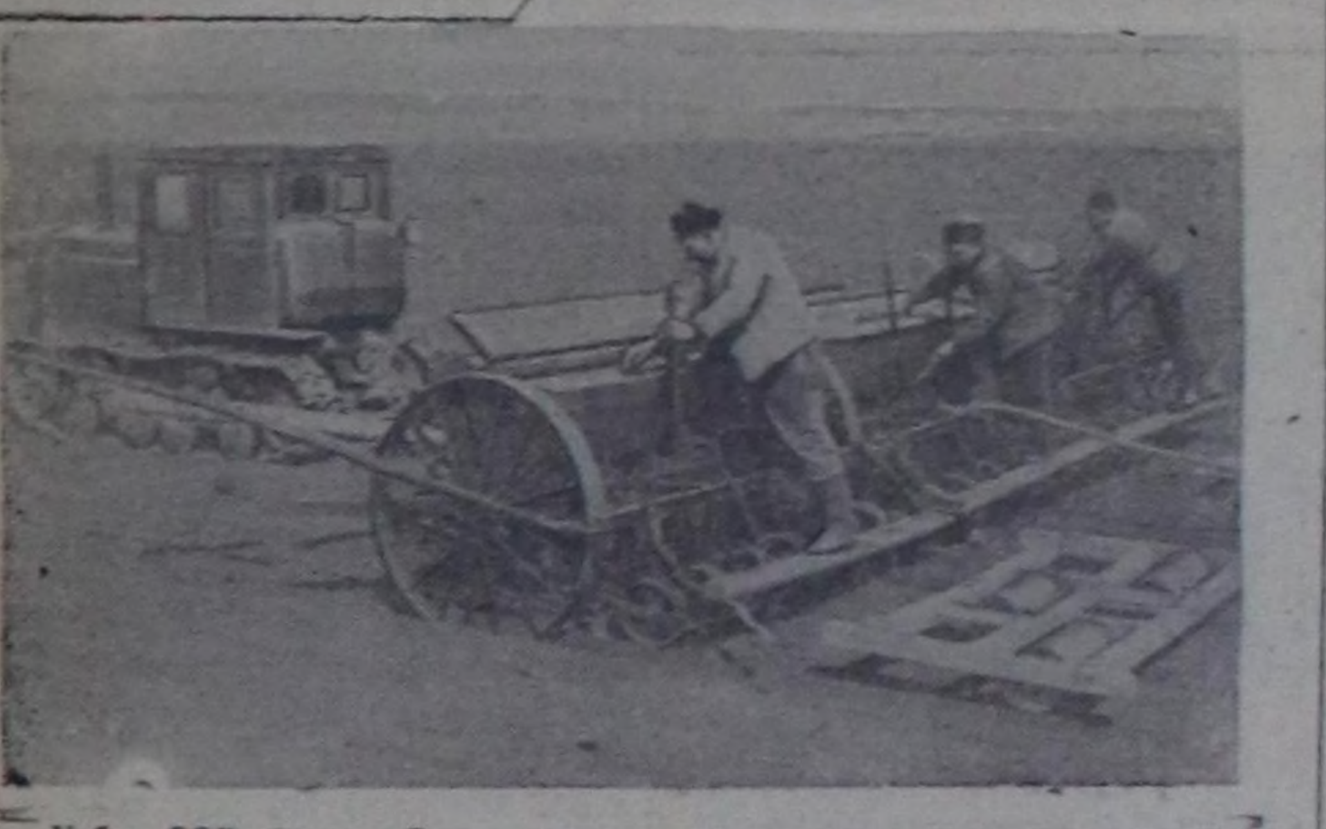

Узбек ССР. Сурхан-Дарьин областың колхозтары болгаш совхозтары кукуруза тарылгазынче кирипкен. Термез районнуң «Намуна» кедээ ажыл-агый артелиниң механизаторлары баштай шөлче үнген.

Чурукта: «Намуна» колхозта кукурузаны дөрбелчин-уяланчак арга-биле чаштырып турары.

Фото А. Кимнин. СЭТА-ның фотохрониказы.

Чаа-Хөлде чуртталга тудуу

Чаа-Хөл районнуң тудуг-септелге конторазы (начальниги эш Г. Анфилов) район төвүнүң чурттакчы чонун бажыңнар-биле хандырар дээш эрткен чылдан бээр элээн хемчеглерни алган.

Эрткен чылын тудуг-септелге конторазының ажылчыннары көрдүнген план ёзугаар 228 дөрбелчин метр шөлдүг дөрт-дөрт квартиралыг чуртталга бажыңнарының тудуун доозкаш, ажыглалга кирген. Ол бажыңнарны чаңгыс-аай хевир ёзугаар кылган. Ооң-биле чергелештир эрги чуртталга бажыңнарынга капитал септелгелерни чоруткан.

Мурнунда чылдарда тудугларны чүгле чазын чылый бээрге тудуп эгелеп турган болза, ам тудуг ажылы чыл дургузунда чоруп турар. Эрткен чылын чуртталга тудугларынга көрдүнген планнар күүсеттинген соонда тудуг-септелге конторазының ажылчыннары тудуг материалдарының белеткелдеринче киргеш, бо чылдың тудугларынга хереглеттинер ыяш болгаш даш материалдарны январь айның бирги чартыынга чедир бүрүн белеткээн, ооң сөөртүлгезин шалыпкын чоруткан. Ынчангаш бо чылдың планынга көрдүнген тудугларны кыжын-на тудуп эгелей бергеннер.

Ам 6-6 квартиралыг 5 бажыңнарның тудуушкуну орту эртип турар. Ол тудугларны июнь айның бирги чартыында доозарын тудугжулар хүлээнген.

Эштер Амыран, Инкижеков олар удурткан тудуг звенолары боттарының онаалгаларын шалыпкын күүседип турар. Бызанчылар эштер Майындак, Эрес-оол, Горбунов, Инкижеков болгаш өскелер-даа хүн бүрүнүң нормаларын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

Чаа-Хөл суурга чаңгыс аай хевирниң чунар бажыңын бо чылын ажыглалга кирер. Ооң тудуунга хереглеттинер даш материалдарны белеткээш, тудуг шөлүнде сөөртүп чедирген.

М. КАВАА-САРЫГ.

Бо тудугну дүргедедир

Областың барыын талакы районнарының чонунуң негелдезин база 1957 чылда Бай-Тайга районга ажылдаан Москваның медицина экспедициязының саналын ёзугаар Бай-Тайга районга кадыкшылга школазын тударын шиитпирлээн. Ынчангаш ол школаның тудуун 1958 чылда-ла ол районнуң Шуйга тудуп эгелээн.

Амгы үеде ук школаның чүгле өөренир бажыңын ооң кожазында «Мурнакчы» колхоз туткаш амдыгаа чедир бүрүн дооспаан. Ук школаның башкылар чурттаар бажыңын, интернатты, столоваяны, чунар бажыңны ам-даа тудуп эгелевээн.

М. САЛЧАК.

Төрээн суурун чаагайжыдарынга

«Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артелиниң төвү—Чыраа-Бажы Чөөн-Хемчик районда көрүштүг суурларның бирээзи. Колхозчу араттарны чуртталга бажыңнары-биле хандырары 1955 чылда-ла бүрүн шиитпирлеттинген. Тудуг суур, чаагайжыдылга талазы-биле чарышка эки көргүзүглерлиг болганы дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң тывыскан шилчиир Кызыл тугун суурнуң ажылчы чоннары, хөй-ниитизи улам быжыг тудуп турар.

Чыраа-Бажы кыска үениң иштинде дыка калбарган, чаа тудуглар улам-на немежип турар. Амгы кылып турары сельмагтың улуг бажыңы Май бирниң байырлалынга уткуштур доостур. Чаа, 300 олуттуг кедээ клуб чылдың баштайгы чартыында база ажыглалга кирер.

Чыраа-Бажы шынап-ла чараш суур. Ында электри станциязы, магазин, интернаттыг ортумак школа, радио белдири, медучасток, гостиница болгаш столовая, уруглар яслизи, байлак ном фондулуг библиотека, турум кино болгаш ийи кедээ клубтар, таарымчалыг дериттинген божулга бажыңы ажылдап турар.

Төрээн суурун улам чаагайжыдарынга колхозчулар идепкейлиг киржип, чыл бүрү дыка хөй ыяштарны немей олуртуп, чечек үнүштерин тарып өстүрүп турар, чурттаганың, бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың тудугларын кылырынга эш Санчыжаптың удурткан бригада күженишкинниг ажылдап турар.

В. БАИР,
Чыраа-Бажы суур.

„Найырал“ колхозтуң хойжуларында

Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунуң мурнакчы малчыны Иргит Доржу эрткен чылын 100 төрүүр хойдан 117 хураган алган. Ам бо чылын ооң коданында төрээн 235 хойнуң 240 хураганы бүрүн камгалап алдынган. Бо чылын 100 хойдан 120 хураганны, бир хойдан-на 2 кг дүктү кыргып алырын ол хүлээнгеш, колхозтуң дуржулгалыг малчыны С. Маадыр-оолду социалистиг чарышка кыйгырган.

Ынчаарга Салчак Маадыр-оол төрээн 220 хоюндан 220, Иргит Арапчыт 201 хойдан 201 хураганны мендин камгалап алганнар.

М. ЧАМЫЯН.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

ЧОННУҢ НЕГЕЛДЕЗИ УЛГАТКАН

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу районнуң база бир улуг колхозтарының бирээзи. Эрткен чылдарда ол колхозтуң чунар бажыңы доктаамал ажылдап турган. Ынчалза-даа 1959 чылдың күзүнүнден эгелээш, чунар бажың ажылдавастаан.

Чунар бажың дугайында айтырыгны дарый шиитпирлеп, ону ажыглалга кирер дугайында колхоз баштаар черинден болгаш ында кедээ Советтен суурнуң чурттакчыларының негелдези улуг.

А. Европ.

• • •

Таңды районнуң «Межегей» совхоз тургустунгандан бээр ам үш чыл ашкан. Ооң төвү Алаак суурнуң чурттакчыларының саны хүн бүрү өзүп, оларның культурлуг деңнели дыка бедээн. Ынчалза-даа суурда нииттиниң таарымчалыг чунар бажыңы мынчага чедир туттунмаан. Ында каш-ла кижи чунарынга өй эрги, багай чунар бажың бар. Чунар хүннерде аңаа ээлчег манаан кижилер эндерли бээр. Чамдыкта ол изиттинмейн баар.

Алаак суурга чаа улуг чунар бажың тудар дугайында «Межегей» совхозтуң дирекция чери хемчег алыр болза чогуур.

О. Нустай-Шуру.

ЧААГАЙЖЫДЫЛГАЗЫ ДОРАЙТААН

Арыскан суурда 200 ажыг чуртталга бажыңнары болгаш хөй-нииттиниң албан черлериниң саны хөй: ортумак школа, интернат, 250 олуттуг клуб, кижи эмнелгезиниң салбыры, магазин, столовая, ясли болгаш оон-даа өске. Аңаа турган «Партияның XIX съездизи» колхоз «ҮТКА 24 чылы» совхозче шилчип кирген сөөлүнде Арыскан суурнуң культурлуг арыг-шевери, чаагайжыдылгазы баксыраан. Кудумчуларга ыяш олуртулгазы соксаан. Аңаа ажылдап турган чугай өртедир болгаш тууйбу кылыр черлер шуут хагдынган. Чуртталга бажыңнарының болгаш албан черлериниң иштин чугайлаар чугай тып, печка септеп, тургузуп алырының талазы-биле айтырыг бергедээн.

Чамдык кудумчуларны кежир кылган көвүрүглер үрелген. Кудумчуларга олурткан ыяштарның ажаалдазынче хайгаарал салбастаанындан ол ыяштарны суурнуң чурттакчыларының малы үрегдеп эгелээн.

С. Маады.

ХАРЫН ҮЛЕГЕР БОЛУР ТУРЖУК...

Барыын-Хемчик районнуң төвү Кызыл-Мажалык суурнуң Культура кудумчузунда элээн көрүштүг бажыңда район эмнелгези туруп турар. Эмнелгениң бажыңы көрүштүг улуг-даа болза, ооң чоок-кавы девискээриниң арыг-шевер байдалы багай. Бок төгер оңгарлар бар-даа болза, ону кайы-хамаан чок теп турар.

Эмнелге чери өске албан черлеринге, чуртталга бажыңнарынга үлегер болур туржук, ындыг арыг-шевер эвес байдалда турары кончуг четпес. Бо болза эмнелге эргелекчизи эш Воленкованың суурнуң арыг-шевер, культуразынче сагыш салбайн турарының тодаргай херечизи болур.

Д. Семис-оол.

ЧҮҮ ДЕП ХАРЫЫЛААР ИРГИ?

Партия болгаш чазак ие-чаштар дугайында хүн-бүрү улуг сагышты салып турар. Ылаңгыя биче чаштарның кадыкшылы, оларның эки өзүлдези дээш чамдык чүүлдерни күрүнеден халаска берип турары дыка өөрүнчүг.

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозта кижи эмнелгезиниң салбырында божулга бажыңынга эрткен чылын болгаш бо чылын дыка хөй иелер божаан. Божаан иелерниң биче чаштарынга бээр 200 рубль түңнүг белекти аңаа божаан иелерниң чаш уругларынга бербейн турар. Бо дугайын райкүүском болгаш район эмнелгезиниң эргелекчизи эш Ковеленский чүү деп харыылаар ирги?

К. КОМБУКАЙ.

«Тыва-тудуг» трезиниң ажылчыны С. В. Дорохов ында Бутанаевтиң бригадазында ажылдап турар. Эш С. В. Дорохов бүдүрүлге планын 150—160 хуу күүседип келген.

Чурукта: С. В. Дорохов өрээл аразының эжиин кылып тур.
Фотозу С. Феоктистовтуу.

Күш-ажылдың Бүгү-ниити конфедерациязының май 1-ге кыйгырыы

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияда ажылчы чоннарның эң улуг профэвилел организациязы болур күш-ажылдың Бүгү-ниити конфедерациязының баштаар чери Францияның ажылчы чоннарынга Май Бирни уткуштур кыйгырыг үндүрген.

Май 1-де тайбың дээш база чепсегленишкинниң дүжүрери дээш, Алжирге тайбыңны тургузары дээш, Францияның ажылчы массаларының амыдыралының болгаш күш-ажылының байдалын экижидери дээш демиселдиң лозуннарының адаа-б[illegible] чыскаалдарны, хуралдарны база митингилерни бүгү чуртка эрттиреринче күш-ажылдың Бүгү-ниити конфедерациязының баштаар чери кыйгырып турар.

Мурнуу Көрейде болуушкун

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Мурнуу Көрейниң 12 министрлери албан хүлээлгезиндеи дүжериниң дугайында Ли Сын Манга медеглээннер. Ли Сын Ман ол медеглелди хүлээп алган. Бо чорук болза хөй-ниитини оожуктурар, Ли Сын Манның катап тургузар чаа чазаа мурнундагызындан дээре болур дээрзинге идегелди болдурар дээш кылган кажар чоруу болур. Ынчалза-даа улуска удур корум-чурумну хевээр тургузарынче угланган бо кажар арга болза кымны-даа мегелеп шыдавас. Патриоттар чазакты аңаа-ла солуп каарын эвес, а бүгү-ле лисынманчы корум-чурумну узуткаарын негеп турарлар.

Ли Сын Ман болгаш ооң бөлүү коргуп-сүртээш, боттарының холунга эрге-чагырганы хевээр арттырар дээш политиктиг кажар аргаларны кылып турар. Сеулдуң кудумчуларында дайын байдалының хемчеглерин ап чорудуп турар. Чазак чериниң бажыңнарының чанында, шөлдерде, парктарда, орук белдирлеринде танкылар болгаш куяктыг машиналарны тургузуп, от точкаларын немештир чепсеглеп, шериглер күжүн мөөңнеп турар. Америк командылал чериниң Сеулче дүвү далаш-биле келдирген 15-ки чадаг шериг дивизиязы чыскаалганнарны тарады сывырып, чепсектиг чонну хоорайның кыдыынче кызып үндүрүпкеш, бүгү-ле оруктарны таңныылдап хынап турар. Дыка улуг немелде күштү алган полиция кижилерни аглап тударын үргүлчүлеп турар. Шериглер хоорайны холунга шилчидип алган болгаш өлген кижилерни хөөржүдерин хоругдап турар. Боолаттырып өлген чыскаалганнарның массалыг хөөржүдүүшкүнү чазакка удур чаа хөлзээшкинче шилчий бээриндеи лисынманчылар коргуп турар.

Мурнуу Көрейниң өске-даа районнарында дүшкүүрлүг чорук хевээр турбушаан. Сеулдуң чурттакчыларын ханныг ёзу-биле аажылавышаан, лисынманчылар Пусанда, Тэгуда, Инсонда, Сувонда, Чхончжуда, Ириде, Кванчжуда болгаш өске-даа черлерде чоннуң ала-чаягаар үнген тура-халыышкыннарының одагларын туюлунга чедир узуткаарынче чүткүп турар.

Хоорайлар арасында харыл[illegible] үзүлген. Парлалганы шыңгыызы-биле хынап турар. Өлүрткен тура-халыкчыларның санын солуннарга парлаарын хораан, чүгле тускай сантүңнер-биле кызыгаарлаттынарын оларга сүмелээн. Бир эвес ол саннарны алыр болза, полиция болгаш шериглер-биле сегиржип алыышкыннарның түңнелинде өлгеннер чүгле 115, а балыгланганнар 800 хире кижи болуп турар. Мурнуу Көрейден кээп турар медеглелдерден алырга, өлүрткеннерниң саны дыка хөй. Эйзенхауэрниң июнь айда Сеулга баарындан, Ли Сын Ман-биле ужуражырындан ойталаарынче кыйгырган үннерниң Каттышкан Штаттарда үнүп турарының дугайын медеглээрин парлалганың хыналда чери база хоругдаан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң Сеулда корреспондентизиниң медеглеп турарын ёзугаар алырга, «диштеринге чедир чепсегленген полиция болгаш шериглер найысылалда корум-чурумну среда хүнүнде катап тургускан».

Апрельдиң 19 болгаш 20 хүннеринде өлүрткен чыскаалганнарның саны 150 четкен деп корреспондент медеглээн. Сеулга 92 кижи, Пусанга 11 кижи өлүрткен. Сеулдуң эмнелгелеринде чүс-чүс балыгланганнар чыдар, оларның 50-ни берге байдалда.

ЧОНГА БАРААН БОЛУУШКУН

Сут-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң төвү Көк-Терек суур чыл келген дудум-на өзүп, ында-мында чаагайжыды туттунган бажыңнар болгаш өске-даа тудуг тургузуглар сөөлгү чылдарда дыка көвүдээн. Самбажык аттыг кудумчунуң ортаа үезинде даштыкы хевири оңа берген, крышалыг, кладовкалыг ыяш бажың бар. Кудумчу талазында штакетниктиг, ооң иштинде шет, чыжыргана, долаана, хадың, тал болгаш терек дээш оон-даа өске янзы-бүрү ыяштарны, үнүштерни аралаштыр олуртканын кижи ырактан-на эскерип каар.

— Бо бажыңда кедээ Советтиң депутады Монгуш Вера, ооң өг-бүлези чурттап турар—деп, Алдан-Маадыр кедээ Советтиң секретары Ондар Сергей тайылбырлааш, бистерни даштындан илдең ийи өрээлдиг улуг бажынче эдертип кирип келди. Өг-бүлениң херээжен ээзи шаланы чаа-ла чуп доозуп тур. Ындыкы өрээлде уруглар номчуттунган, кичээлдээн олурлар. Өг-бүлениң кежигүннери-биле экилежип мендилешкеш, шайлап хөөрежип олура, бажыңның иштин топтап көрүп олурарывыска, тас-ла. Чоннуң идегеттирген кижизи—депутат кижиниң өскелерге үлегер-чижээ шак-ла моон эгелээр-ле чүве болгай деп, иштимде бодап олур мен.

Бажыңның иштин каш-ла сөс-биле тайылбырлаарга мындыг. Иштиниң арыг-шевери магалыг, ханалары штукатурлуг, чоокта чаа чугайлап каан. Өг-бүлениң кежигүн бүрүзүнге четчир санныг демир оруннар бар. Оларның кыры эки шынарлыг чоорганнар-биле шыптынган. Куш дүгү сыртыктарны оруннар кырында катташтыр-катташтыр салгылап каан. Улуг аптараның кырында чемоданнар каш-каш каът, оларның кырын тюльдер-биле шыпкылап каан. Шывыглыг столдар кырында көрүнчүк, стол шагы болгаш номнар, солуннар бар. Ханада боттарының, төрелдериниң болгаш таныштарының чуруктарын хоолаап азып каан.

Депутат Монгуш Вераның өөнүң ээзи Сендажы Санданович колхозка кирген ояар, он ажыг чылдарның иштинде тудуг бригадазынга үзүк чок ажылдап келген, оон ыңай, чамдыкта колхозчуларның печкаларын-даа сала берген турар. Ол өг-бүле кедээ ажыл-агый артелиниң Уставын ёзугаар 2 инектиг, 10 шаа дагааларлыг. 1959 чылда тараадан аңгыда, 3000 ажыг рубльди күш-хүнүнге алган. 3 бичии уругларның иези Монгуш Вераның ажыл-ижи-ле хөй: бажыңынга чаш уругларын азырап, ажаар; колхоз бүдүрүлгезинге үзүк чок ажылдаар,—ол хову ажылында мурнакчыларның бирээзи.

Оон ыңай, Монгуш Вера кедээ Советте эң идепкейлиг хөй-ниитичи. 1959 чылда чер-чер Советтеринге соңгулдаларда чон ону Алдан-Маадыр кедээ Советтиң депутадынга соңгаан, ол Советтиң культура болгаш кадык камгалал талазы-биле доктаамал комиссиязының кежигүнү, колхозта херээженнер чөвүлелиниң база даргазы. Чоннуң аңаа хүлээткени харыысалгалыг хөй-ниити хүлээлгени Монгуш Вера шынчы күүседип, бодунуң Советинде болгаш округунда организакчы ажылдарны чорудуп турар. Ол бодунуң депутат хүлээлгезин канчаар күүседип турарының дугайында база депутады кылдыр соңгуттурганы Советтиң болгаш ооң күүскомунуң ажылының дугайында отчёттарны соңгукчуларынга доктааттынган чурум ёзугаар кылып турар. Советтиң сессиязы болуп эртерге-ле, бодунуң соңгулда округунга баргаш, соңгукчулары-биле ужуражып, оларга сессияның дугайын чугаалап берип, ооң үндүрген шиитпирлерин оларга тайылбырлап бербишаан, шиитпир бүрүзүн күүседиринче бодунуң соңгукчуларын мобилизастап турар. Эрткен чылын суур чаагайжыдар чарышка депутаттың округунуң соңгукчулары бирги черни ээлээн. Округтуң девискээринге 150 ажыг дес янзы-бүрү ыяштарны тарып олурткан, нииттиниң 2 кудуктарын, арыгланыр 4 бажыңнарны тудуп кылган, чуунду төгер 3 оңгарларны каскан болгаш дыка хөй бажыңнарга кажаа-херимнерни, крышаларны, кладовкаларны тудуп кылган.

Депутат Монгуш соңгулдалар эрткен үеден бээр бо үеге чедир соңгукчуларның бижимел болгаш аас-биле кылган дыка хөй билдириишкиннерин хүлээп алган болгаш оларны чогуур өйүнде шиитпирлеп, харыылап берген. Чер-чер Советтеринге соңгулдаларның, база отчёт, ужуражыышкын кылган хуралдарга колхозта эмнелге пунктузун участок эмнелгези кылдыр тургузар дугайында чагыгны соңгукчулар бодунуң депутадынга берген. Кедээ күүскомнуң, колхоз баштаар черниң дузаламчызы-биле депутат ол чагыгны күүседирин хандырган. Ам кедээ Советте стационарлыг болгаш божулга салбырлыг 8 оруннуг участок эмнелгези ажылдап турар.

Монгуш Вера Советте соңгутканы доктаамал комиссияның ажылынга база-ла идепкейлиг киржип турар. Культура-амыдыралдың, кадык камгалалының талазы-биле комиссияның даалгаларын ёзугаар хыналдаларны кылып, оларның түңнелдерин комиссияга, күүскомга кирбишаан, ол талазы-биле айтырыгларны шиитпирлээринге идепкейлиг киржип турар. Ооң-биле кады, херээженнер чөвүлелиниң даргазы, депутат Монгуш кедээ күүскомнуң, колхоз баштаар черниң дузазы-биле мал кыштагладыышкынынга херээжен чоннуң киржилгезин элээн күштелдирген. Ылаңгыя малчыннарже херээженнерниң шефтээшкиннерин организастап турган, оларга улуг дузаны чедирген болгаш чедирип-даа турар.

Монгуш Вера депутат болгаш хөй-ниити шугуму-биле бодунуң кылган ажылдарын шыңгыы учётка тургузуп, моон соңгаар чүнү кылырын баш бурунгаар планнап турар. Ол-ла бүгүнү «Депутаттың хүн демдеглели» деп блокнодунда демдеглеп ап турар. Ол чорук ажылчы чоннуң мурнунга доктаамал отчёттуг турар болгаш ажылдың ниити байдалын анализтеп көрүп турар арганы депутатка берип турар. Монгуш Вера СЭКП төөгүзү өөренир бөлгүмде кызымаккай өөренип турар.

Депутат Монгуш чоннуң аңаа идегеп хүлээткени күрүне болгаш хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазын боттандырарда масса чоннуң чогаадыкчы инициативазынга болгаш партия, совет активтиң, тускай эртемниглерниң хүн бүрүнүң дузаламчызынга даянып турар. Ол — чоннуң айбычызы—депутаттың организакчы, удуртукчу болгаш күш-ажылчы ажыл-чорудулгазының чедиишкинниг болурунуң үндезини болуп турар.

М. ОНДАР-ООЛ,
облкүүскомнуң оргинструктор килдизиниң инструктору.

Оман партизаннарның хөделиишкиннери

ДАМАСК. (СЭТА). Оманның имамының Дамаскиде төлээ чери медеглел парлап үндүрген. Ында чугаалап турары болза, апрель айның эгезинде оман партизаннар Изки районда туруп турар англи шериг лагеринге халдаашкын кылган. Англичаннар аңаа бир офицерин болгаш 11 солдаттарын өлүртүп кагараан. Оман партизаннар дыка хөй санныг чиик пулемёттарны хунаап алганнар.

Оман патриоттар Данак шынаазынга элээн каш англи чүък машиналарын болгаш бир куяктыг машинаны чок кылган, аңаа англичаннар 9 солдадын өлүртүп кагараан.

Фарак деп чурттакчылыг черниң чоогунга партизаннар англи ок-чемзек складынче халдааның түңнелинде 8 англи солдаттар өлүрткен болгаш 13 кижизи балыглаткан, ок-чемзекти хунаап алган.

Частың баштайгы маргылдаазы

Кызылдың Гастелло аттыг паркының стадионунга эрткен воскресеньеде спорттуң «Труд» эки-тура ниитилелиниң бирги чери дээш бут бөмбүгүнүң талазы-биле область маргылдаазын эгелээн.

Баштайгы ужуражыышкында типография биле № 1 чүък АТК-зының командалары таварышкан. Полиграфчылар оюннуң эгезинден эгелээш транспортчуларның талазынче бурунгаарлап турза-даа, ол чедимче чок болуп тургулаан. Ынчалза-даа 40 минута эрткенде, олар баштайгы санны ажыткаш, оон база-ла 5 минута иштинде улаштыр 2-ни кирип тепкеш, оюннуң баштайгы ээлчээн 3 : 0 санга доозкан. Оюннуң ийиги чартыын полиграфчылар 4 : 1 санга доозкаш, транспортчуларны 7 : 1-ге урткан.

Оон даразында «Тыва тудуг» трезиниң командазын бус-биле ажылдаар электри станцияның командазы 11 : 0 санга тиилээн.

Маргылдаага Кызыл биле Бии-Хем районнуң командалары I, областың барыын болгаш чөөн талакы районнарының командалары II—III зоналарга таваржырлар. Зоналар аайы-биле тиилээн командалар Кызылга түңнел маргылдаага ужуражыр.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 37-13, кедээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00151. Чагыг № 1010. Культура эргелелиниң типографиязы.